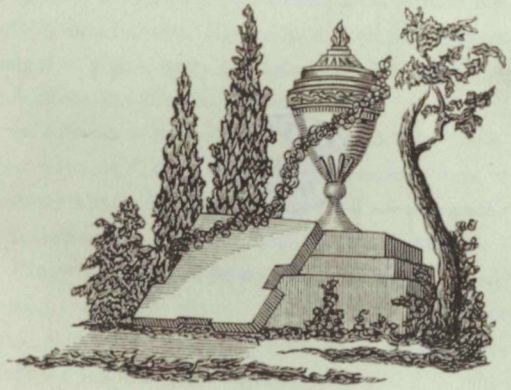
45.006

Fanni hagyományai

Irta

Kármán József

1916

Tevan-kiadás

A M. NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

45.006

R 1965

ORSZ. SZÉCHÉNYI-KÖNYVTÁR
1935. 1.1911.

R 2

Egy szó az olvasóhoz.

Egy ismeretlen küldötte hozzánk az ide beiktatott élete-folytát, és árnyékát azon személynek, kit ő Fanninak nevezett. Méltónak itéltük, hogy azt közöljük olvasóinkkal, mert minket legalább meginditott. Használjuk ezen alkalmatosságot a végre, hogy gondolatinkat kifejezzük itt, az efféle kis biographiákról.

Hibája az a historiának, hogy csak fényes cselekedeteket, hires tételményeket tartott fenn a maradéknak: és a titkos, együgyü szemérmetes tökéletességet az idő fátyolával befedezte.

Nagy és felséges jelenés a természetben a nap világos, és szúró tüze . . . a zuhogó és sziklákat szaggató erdei rohanó viz — mind kettő a lármás és magas virtus példája.

Oh! de szép és magához vonzó a hold éjfeli ezüst-világa is . . . s a mezőket termékenyitő virágok alatt csendesen folydogáló csergeteg is — mind kettő a házi, titkos, magával megelégedő virtus példája.

Mind kettő megérdemli a Mausoleumot. Azt réz, és márványoszlopok nevezik — ennek egy könynyel áldoz itt-amott rejtekben a szív.

Minden rendben és állapotban talál az okos vizsgáló virtust. Nem csak a világot ijesztő isten veszszei Attilák, Sándorok, vagy a világ gyönyörüségei Titusok és Trajanok érdemlik meg, hogy legyen cselekedetöknek és dicséretöknek hirdetője.

Az ember-szeretet, jóltevőség nem csak akkor érdemel Mausoleumot, ha azt fejedelmekben találjuk, a kiknek az leginkább kötelesség, és legkönnyebb kötelesség. Minden embernek neve, a ki azokkal a tulajdonságokkal bír, melyek a jó ember, jó polgár, jó atya, jó barát kötelességei, megérdemli hogy a késő nyom nevezze.

Az asszonyi nemben is, miért kellene csak Kleopátrák, és Aspásiák emlékezetét fenntartani? — Azok a szeretetre méltók, a kik elfelejtetnek, mert nem ültek királyi székben, vagy — nem szerettettek olyanoktól, a kik trónusban ültek... mert jó szívöket nem bizonyíthatták meg királyi ajándékokkal;... és nagy elméjöket nem trombitálták a világ előtt... de híven tűrtek, híven szerettek, férjöket és ház népöket boldoggá tették, szüléik örömei voltak, jó anyák, jó feleségek, jó leányok: mért nem érdemelnének ezek emlékezet oszlopot?

Ilyeneknek is szántunk mi helyet munkánkban. Bár használjunk szép példák mutatásával, és bár találjunk eleget hazánkban, kiket például mutathatunk!!

Fanni élete.

Az Urania szerzőinek boldogságot.

Áldott legyen az a gondolat, a melylyel nemesebb hazánk leányainak életöket és cselekedetöket felmaradandó emlékezetűl és példáúl akarjátok feljegyezni.

Élek ezen alkalmatossággal arra a végre, hogy közöljem a világgal egy ifjú személynek életét, a kinek emlékezetét én örömest feltartanám, mivel én elmondhatom ő felőle azt, a mit Petrarca mondott Laurájáról: „A világ őtet nem esmérte, valamíg véle bírt és csak azoknál esméretes, a kik itt maradtak, hogy őtet sirassák.“

Nem arra született ugyan ő, hogy csudálkozást indítson, de arra termett, hogy szeretetre buzdítsa fel azt, a ki látta. Csendes és jó, teljes szeretettel, melyet mindig magában elzárt, félénk és kellemetes volt az az asszonyi angyal, a kiről itt beszélek.

Egy kis alacsony falucska volt születésének s nevelésének helye, még is gondolkozása módja szép volt, józan ítélettétele és szíve világokat ért; mert a legnagyobb oskolában tanult — a szenvedések oskolájában.

Édes anyját még ifjú gyenge korában dajkája karjain kísérte az elmúlás helyére. Édes atyja nem édes atya volt. Elfelejtett minden emberi és atyai érzékenységet, mert azt hitte, hogy a gyermek csak keménységgel neveltethetik jól, és nem tudta, hogy ez az áldott lélek úgy jött ki, mint legjobb a természet kezéből . . .

Szaporította az ő szenvedéseit még mostoha anyja is, a ki azon felűl, hogy atyja nem úgy tartotta mint leányát, még testvéreinek szolgálójává tette. Soha jó szót nem hallott ő, a ki mindennek jó szót adott. Parancsoló és rettentő dörgő hang volt atyjának hangja, a melynek csak hallására is reszketett. És azért maradt magaviselésében valamely félénkség és maga visszahúzása. Ezen felűl valamely kedves melancholia és szomorú hallgatás, melyet csak némely jobb barátnéi előtt tett le.

Ennyi szenvedések megtanították mindazáltal, mint kell magát az ég rendelésének alá adni. A nyomoruságok soha le nem nyomták, még erősítették. Soha sem panaszolkodott, csak néha a magánosságban folytak keservesen könyei, csak néha kivánkozott megboldogult anyjához.

Ezt a kedves lelket hozta előmbe egy szerencsés történet, tizenhatodik esztendejében. Ő és én egyszerre érzettük a szeretetnek boldog fel-

indúlását. Hogy is ne örűlt volna ez a szánakodásra méltó kedves lélek azon, hogy van még teremtés a nap alatt, a ki őtet szereti?

De kevés ideig való nyájasságunkat is megkeserítette kegyetlen atyja. Ez a tyrannus, a kinél esméretlen volt minden érzékenység, hogy láthatta volna azt, hogy leánya boldog egy őtet szerető ifjúnak karjai között, és el ne rontotta volna boldogságát, ő a ki a szeretetet csak úgy esmérte, mint minden állat.

Ezt az egyelített boldogságot is nem soká érezhettük. A fátum minket egymástól elszakasztott. Ezt egyedül el nem viselhette; ő, a kit a szerencsétlenség hidege meg nem emésztett, elhervadott a szeretet édes melege alatt.

Az elválás után minden bú kettős erővel nyomta, mert nem volt, a ki azt véle osztotta volna. — Végre egy sebes forró hideg ágyba ejtette.

Közel a kétségbe-eséshez mentem, hogy legalább utolsó óráiban vele lehessek, és tanúja vagyok én halálának, a mely őtet én előttem örökké elfelejthetetlenné teszi.

Halálos ágyában mutatta meg heroismusa magát egész méltóságában. Csendes szenvedéssel töltötte ki egész betegségét. Sőt, minthogy atyja, a kinek fájt, hogy leánya soha sem érzette azt, hogy ő atya és a ki szorgalmatos ápolgatással akarta az életre visszahívni és ez által helyrehozni vétkét, hogy atyját vigasztalja, ez a szelíd lélek mosolygott, ha atyja bejött, mosolygott, ha elment, holott szörnyű kínt szenvedett. — Egész betegségében sohasem panaszolkodott. — Néha én reám nézett nedves szemekkel és — csak énértem kívánt volna még élni. Így égett teste és tekintete vígságot mutatott. Mosolygott, mikor a halál közelgetett, mosolygott, mikor megholt, az én karjaim között!

Fanni hagyományai.

Az Urania szerzőinek boldogságot.

Forróan köszönöm, hogy ti is Fannimat kedvelitek, ... hogy Uraniátokba befogadtátok s így fentartottátok emlékezetét, onnan felül hál'adó mosolygással köszöni ő ... oh mely megelégedéssel láttam érette már egynehány könycseppeket hullani. Mivel ezek reményeltetik velem az olvasó közönség részvételét, hátramaradt irásait, melyek, mint szent hagyományok, holta után nálam letéve voltak, ime itt küldöm ... Ha jónak állítjátok, tegyétek közönségessé. Elszakadozott töredékek, apró gondolatok, de a melyekből egy szép egészet összerakhat — a gondolkozó. Isten veletek és munkátokkal.

Napi jegyzések és levelek.

I

Oh be jó itt! ... veteményes kertünk ajtaja megett. melyen a gyümölcsösbe járnak; a sövényt vastagon befutotta a komló, a mely átalfonódik egy szép kökényfácskára, és ezen nyájas boltozat alatt áll az én kis asztalkám, a melynél oly jó ízű az olvasás. Ide lopom ki magamat sok vasárnap délutánján és sok korán reggelen, mikor senki sem lát, senki sem bánt. Itt olvasok orozva, itt írok és sírok orozva.

Oh te kedves zöld sötétség, titkaim meghittje! mely édes alattad az ábrándozás, szabadabb alattad a pihegés, és midőn alád érek, malomkőnyi nehéz teher esik le mellemről. A napsugárok csak helylyel-helylyel sütnek le papirosomra és barátságos csalfasággal látszatnak hozzám beleskeledni! ... egy komlószár nyájasan, s hízelkedve nyúlik által hozzám vállamon keresztül, s látszatik esmért barátnéját átölelni ... Oh be jó itt! Ez a hely engem oly jó szívvel fogad, mások — tőlem mind idegenek ... Kedves szomorúságú dongása hallik a méhecskéknek, melyeknek kasai túl a sövény mellett vagynak kirakva, barátságos mormolásuk olyan, mint a for-

rás álomhozó csergedezése... Néha egy eltévelyedett, lézengő méh rövid látogatást ád hajlékomban... Kedves kis vendégem, örömmel látlak. Állapodj meg itt, nyugodj ki itt nálam. Nem félek én fúlánkodtól... oh mérgesebb annál az embereké. Te azzal csak a bántót bünteted, egyező társaságtokban közszerelemmel munkáltok... Az ember pedig az embernek teszi napjait keserűkké... Itt távol vagyok tőlök... Azért, oh azért oly igen jó itt!

II.

Amott, titkos rejtekemmel átellenben nyugoszik le a világ királynéja pompás felséggel, és veres lángot gerjeszt setét magánosságomban. Az én orcám is, mind tüze visszaverésétől, mind a gyönyörűségtől gyúladt. Jövel édes borzadások órája! estvéli szürkület, mikor az elmém oly mélyen elandalodik, és képzelődésem a véghetetlennek tartományait járja!... A nap tüzes kereke lesűlyedt a hegyen túl. A szellők hívesebben lengenek. Csak egy-két magános szállongó bogárka repül fülem mellett el és annál jobban neveli az esthajnal dicső csendességét... A képzeletek országlása kezdődik...

Suhog az estszél a falevelek között. A magas tölt hold függ a levegőben. Csípő hívességet harmatoz le... Minden homályos szegletéből a bokroknak csuda árnyék formák ballagnak elé!... Az én szivem megtelik szomorú emlékezetekkel szerelmes halottaimról... Ott a hold felett dicsőült anyám! ott vagy te; egyetlen leányodat itt hagytad az emberek keménységének. Nézz le reám, kísérj mindenütt, légy őrző angyalom. Ha békételenkedik ez a szív, nyugtasd meg. Oh

ha a szomorúság rágja, jelenj meg egy gyenge estszellőben, fuvalj orcámra jelenlétedűl, és vidám leszek. De ha lehet — anyám, én édes anyám, végy fel hamar magadhoz...

III.

Telhetetlen szív! mikor lesz vége vágyódásaidnak, melyek oly akaratosak, mint a makacs gyermek kedve. Mit kívánsz, mit óhajtasz? — Valamely édes, nehéz, titkos, nem tudom mely érzés fekszik kifejtetlen, homályosan mellem rejtekében? Ha az éj titokkal teljes árnyéka beteríti a földet, midőn a természet elszenderedett és ünnepel — akkor támadnak fel leghatalmasabban érzései... Oly édes bájoló érzés — és mégis fájdalmas. Az örömtől dobog szívem — és mégis könnyel telik szemem.

Megfoghatatlan magának is az ember! ha a távol levő kék hegyekre nézek — oh mely óhajtanék túl rajtok reppenni... Ha az erdő temérdek bükkfái közűl a kakuk barátságosan kibeszél — oh mint kivánnám árnyékai ölébe magamat... Mikor a kis pataknak, mely gyümölcsünket elzárja, apró habjai eltünnek — oh milyen örömest rajtok én is elcsuszamlanék... Ilyeneket kívánok, és mégis, ha mindezeket megtenném is magamnak, hija volna boldogságomnak... és mi ez? azt újra nem tudom. — Makacs, akaratos szív! ki gázol keresztűl érzéseid zűrzavarján?...

IV.

Mint csudálkoznak kisírt szemeimen! Nem tudják, a boldogok! mi szorongat belől, mi fojt el sokszor, mintha a levegő kiapadt volna kö-

rűltem . . . Híjamat érzem, egy része szívemnek nincs betöltve . . . Én mindenhez olyan jó vagyok és engem senki sem szeret! Szeretetlenség! a te hideged kínzóbb az elkárhoztak kénköveinél... Ott fenn — ott a szerelem boldog hajlékiban, ott majd szeretnek; ott találom majd azt a jó anyát, a kinek képe előtt annyit sírok, ott az angyali ifjak között bátyámat . . .

Oh ha még ő élne! Itt űlne majd gyakran velem, itt beszélgetnénk elköltözött édes anyánkról, egymásnak könyeznénk ki, hogy ellopták tőlünk édes atyánk szívét . . . Őbenne tenném le minden reménységimet, ő nála minden panaszimat. Ő volna oltalmam, boldogítóm; az ő boldogúlása az enyém is lenne, volna kinek örülnöm, kin és kivel szomorkodnom. Ő! — talán ő betöltené szívem hiányosságát. Szeretne ő engem, én őtet! és a mi boldogúltunk mennyei vidámsággal mosolyogna le a felhőkből . . . De így — egyedűl! . . .

V.

Miért nincs annyim, a mennyi elég lenne jól tehetni másokkal. Miért fogy ki tehetségem előbb, mint a jótételre való kívánságom! Oh atyám ott fenn! köszönöm néked ezeket a szenvedéseket, a melyek szívem érzékenynyé teszik a mások nyomorúsága iránt. A jó állapot összeszorítja az érzést, bebőrödzi a szívet. — Csak magát szereti a gazdag, fut látása elől is a nyavalyásnak, mint a kényeztetett gyermek. Ezek énkörűltem mind olyan kőszívűek . . .

Egy özvegy vonta meg magát, két szép gyermekeivel, egy alacsony, zsellér kunyhóban falunk végén . . . Senki sem tudja, honnan jött... Állásában s viseletében hajdani jó állapotjának

maradványai jelentik magokat. Beszédje jó nevelést mutat. A szomorúság s bánat könyörögnek a szánakozásért lefüggesztett tekintetéből. Szerettem első látásra ezt a szenvedő anyát. Gyermekei testvéreim lettek . . . A boldogtalan oly örömest csatolja magát a boldogtalanhoz; itt talál egyetértő szívet, melyet a balsors csapdosásai meglágyítottak. A boldog hideg tekintettel megy el mellette és szalad azon kedvetlen érzéstől, mely belső részében titkosan mozog: Neked is így eshet! — Senkinek sem alkalmatlankodik. Gyermekei s bánatja társaságában egyedűl él.

Mi az, hogy engem kerűl? Midőn találkozunk, miért, hogy egy csendes „jó nap“ mondással odább megy? Engem is olynak vél, mint a többek . . . vagy talán kevély? Még nyomorúságában is felemelt szívű? . . . Oh ha az, szeretlek nagylelkű asszony! ezen nemes kevélységedért is. Ne épits az emberekre; semmit sem remélj. A szerencsétlenség elveszti fulánkja leghegyesebb éleit azokon, a kik elfelejtették a szemfényvesztő reménységeket . . . De talán szégyenled, — hogy nyomorúlt vagy. Jer karjaim közé, kedves boldogtalan! én is az vagyok.

VI.

Szomszédságunkban — gyermekségem társait ma, sok idő múlva, meglátogattam. Közel egy időben vannak velem, együtt laktunk egy tanítónénál . . . Kellemetes tavasza az első emberi életnek, mint a reggeli álom eltűnsz! Ártatlanúl éltünk, nem vájta kívánság szívünket, nem szédítettek a reménységek. Szorgoskodás nélkűl láttuk felkelni s lenyugodni a napot; a jelenvaló betöltötte kis szívünket könnyen szerezhető óhaj-

tásaival. Egy báb volt legbecsesb jószágunk, egy szabad óra legboldogabb időnk és egy cifra csekélység legnagyobb örömünk . . . Feltámadtak ezek az emlékezetek szívembe, midőn hozzájok készültem. A nyájaskodó barátkozás képzelései kísértettek hozzájok.

Módos, de hideg volt a fogadás. Az emberség szoros köteleivel lebékózva minden szó. A mesterség erőszakos törvényei szerint minden mozdúlás. Buzgott a száj a szép üres hangoktól, a szív — hallgatott. Akkor nem régen jöttek viszsza a városból. Tele voltak annak boldogságaival. Unalmas volt itt kinn nékik minden. Nem volt játékszín, nem bál! nem körűltők sürgölődő s enyelgő ifjak . . . A ruhatartóból minden módikat elészedtek és belső kevélységgel mutogatták . . . Hívtak a farsangra, a mikorra atyjok kedvökért bált ígért tartani . . . Újonnan megtréfáltak képzelődéseim: én gyermektársaimat nem találtam.

VII.

A hiba az enyim, én vagyok rosz és igazságtalan. Az atyák szeretik gyermekeiket. Társaimat tetézi atyjok sok ajándékkal, minden vágyódásaikat betölti, még mikor azok ki sem fejlődtek. Azok kedveltetők — én, látom, komor, kedvetlen, békételen vagyok. Nem közitekbe illem, én azt magam is látom . . . Miért, oh miért öntött belém a természet oly visszás indúlatokat?

Lám én titkon sírok. Ha atyám éjféli álmomból mennydörgő szavaival felrezzent, vagy általverő tekintettel mordan néz, én hallgatok, készen tészek mindent. Ha testvéreim fennen parancsolnak, mert van pártfogójok, én ellenszólás nélkül legmakacsabb akaratjokban szolgálok. De ki

lenne az a gondolatlan, a ki ily állapotban vagy buta ne lenne, vagy szomorú?

VIII.

Szép volt a reggel. A hajnal könyező szemmel költ fel. Frisítő szellők lehellettek. Az illatok fellegei széjjel haboztak a nedvesített mezőkön. A megvidított egész teremtés mosolygott. Víg volt én szívem is. — Határos a mezőkkel, melyek kertünk mellett elterűlnek, egy kedves fiatalos. Az alja puha zöld hanttal kipárnázott és tiszta. Az én sok reggeli zarándokságim helye. Egy könyvvel kezemben lépegettem elé a gyöngygyel kirakott téren, míg az erdőcskének boltozatjai alá jutottam.

Szívet felemelő jelenés! az özvegy két gyermekével itt térdepelt egy hanthalmocskán; kezeiket az égre emelték ezen kisdedek és végezték anyjok után reggeli áldozatjokat. — Ott, a hol állottam, leestem én is, és imádtam az örökkévalót . . .

Egy fának árnyékában ült le ez a jó anya; kisebb gyermeke fejét ölébe eresztette, a nagyobb fenszóval olvasott . . . Leszegzett bús tekintetét függesztette kis gyermekére egy köny reszketett szemében és egy sohajtás mellett kérlelő tekintettel az egekre nézett . . .

Gyönyörű csevegéssel megállította a kisebb a nagyobbat . . . „Miért sírsz édes mámi! majd megjön atyuska! úgy-e megjön? Én elmegyek a kis kertecskénkbe és neki bokrétát kötök, ő pedig nekem hoz sok-sok holmit.“ A nagyobb a ki tudta valamennyire érezni, mit vesztett el: „Nem jön meg atyuska többet szegény! Bezárták egy sötét boltba és a fekete emberek elvit-

ték.“ Szívét szaggatták ezek és szemét keszkenőjével eltakarván felállott.

Az én szivem majd megrepedett. Sűrűn szakadnak könyeim és a nélkül, hogy tudtam volna, közelítettem és egyszerre sírva, zokogva egymás karjai között találtuk egymást.

IX.

Esmeretségünk egyetlen a maga nemében. Házacskájához kísértem. Szívemet hasogatta, midőn láttam házieszközeiben azt a szomorú elegyítését a városi tisztaságnak a falusi szegénységgel. Itt egy tűkör állott, nagy és gazdag, előtte egy fehér rosz asztal... amott egy selyem kanapé, és körűlte szalmaszékek . . . Halvány szép orcáját gyenge pirúlás futotta el . . . Ágya felett függött egy szép férfiú képe . . . Mindezeket én felfejteni s egyeztetni nem tudtam.

X.

A szánakozó irgalmasság számkivettetett. Miért meresztenék szemeiket az emberek, midőn látják, hogy valaki áldozik az emberiségnek ? Ritkaságának ez a bámúlás bizonysága. A paloták rézzárjai a nyomorúlt előtt legerősebbek. Az együgyű egyenes lelkével — nem síránkozik, de segít.

Alattomban varrtam egy nehány apró ruhácskát barátném kicsinyeinek. Sok éjjel, midőn mélyen hortyogott a háznál minden, és egymást felváltva hangzott a kakasszó egy végtől a más végig, szorgalmatosan öltögettem ; előre képzeltem azon kis lelkek repesésit, mint fognak benne magoknak tetszeni . . . Oh ez a képzelődés szebb volt egy szép álomnál, jobban megnyugtató egy

éjféli hortyogásnál! . . . Készen volt ajándékom. Lopva felöltöztettem a kicsinyeket, kik azalatt is nehezen tarthatták vissza lármás kis örömüket és nagy szorgosan titkoskodtak. Én előre bementem és meghagytam, hogy nem sokára utánam jőjenek be új köntösükben . . .

Én barátnémmal beszélgettem, várván őket. Egy jó lelkű öreg, falubeli tehetős gazda belép és engem ott látván, kevéssé megháborodott, de magát összeszedvén „feleségem“, úgy mond, szerencsés volt a lentermesztésben; az ifjú asszony ez idén nem vetett: a kis cselédek sokat elnőnek, ne útálja meg szegény ajándékomat: ha pedig ideje nincs megfonni, az én Erzsim azt is megteszi.“ Zavarodva volt az asszony, egy köny görgött le orcáján, kezét az öregnek megfogta „köszönöm édes szomszédom“ ennyit mondhatott. Ekkor —

A kicsinyek kiáltozó örömmel berohantak. „Nézd mámi! nézd be szépet hozott nénink!“ . . . Szótalan állott, általölelt és ábrázatát kebelembe takarta. „Barátném, ez az én szívem rosz, nem tanúlta még meg a jótételt pirúlás nélkül elfogadni.“

XI.

Ez az epesztő egyformaság kiemészt unalmával. Egy nap olyan, mint a más . . . Azon baj, azon kínzás, azon reménytelenség . . . Az idő szakasza felváltja egymást. A nyári hő-meleg összeolvad már a hívességgel, mely az ősz közellétét jelenti. A szürke napok sokasodnak. A gyenge felhőkkel bevont ég gyakrabban meglátogat édes melancholiájával . . . Az én állapotom mindig ugyanegy. Így kell-e nekem vajjon mindig élnem?

XII.

Szükséges az embernek az ember. Ki rontja öszve azt a hatalmas kívánkozást, hogy egynemű valóságokkal élhessünk? Ez a kőszirt visszahangzja panaszimat, de nem érti, az estvéli szél széjjelhordja szárnyain sohajtásimat, de nem érzi; az én lelkem atyafias lélek után vágyódik, szívem keres véle egyező szívet . . .

Oh mind oly fagyos és gyémántszívűek-e az emberek? . . . Hol az a szerető teremtés, a melyhez mindig közelébb és közelébb szorúlhatnék, a mely mégis szívesebben reám hallgatna, mint mások, és oh — a mely mégis sokban jobban megértene, mint ezek, a mely követné érzésimet és elfogadná, és a mely minden mások felett énhozzám és csak énhozzám, és őhozzá én lennék kapcsolva?

XIII.

Az ember nyomorúságai véghetetlenek! — Szegény szenvedő barátném! Most már elhiszem, hogy vég nélkűl nyomorúlt vagy. Még most is hallom szavaidat, midőn történetedet lebeszélted.

„Az atyám (úgy mond) gróf** jószágainak főtisztje volt. Nagy fizetése mellett nagy volt jövedelme is. A pompa és az egész városi bujaságok véghetetlen sereg nálunk tartottak szállást. Sok gyermekei közűl a legifjabb én voltam.

Fennen láttam, bízván atyám nagy értékében; gondolatlan képzeleteim a lehetetlenségekkel hízelkedtek magamszeretetének. Vidékünk legszebb, legtehetősebb ifjai körűltem udvaroltak. Az én szívem gyermekes képzelődéseimtől vezettetvén, nem érzett egyebet a szilaj mulatságok kedvelésénél. Nevettem az indulatot, és a szerelmet csak nevéről esmértem.

Az anyám nagy születésű volt, erántam való szeretete nálam is oly házasságot kívánt. A középrend még csak igen nyájas tekintetet sem érdemelhetett tőle. Az ő magas képzeletei az enyimeket is elragadták s elszédítettek engem teljességgel. Minden boldogságom a külső fény, a rang és a névtől függött. Az ember nálam gondolóba sem jött . . . Úgy rendelte a jó ég, hogy a kettőt egyben megtaláljam.

Báró ** csekély értékű lévén, először talán a hasznos házasodásnak reménysége alatt jött hozzánk, de azután indulatosan megszeretett. Az ő leírhatatlan kedves, okos módja, szép vezetése és érlelt bánása, de leginkább eránta égő szerelmem, a szeles gondolatlanból, egy jó s tisztán szerető leánykát és végre egy hív feleséget formáltak . . . Mennyei boldogság volt öt esztendei házasságom. Ezek a könyek az ő emlékezetének folynak és korántsem panaszok az ég ellen. A ki szerfelett boldognak engedett lennem öt esztendeig, nincs jusom ellene zúgnom, ha most nem az vagyok.

Megholt nemsokára az atyám; nagynak vélt értéke adósságai kifizetése után kevés volt. Számos gyermekei között ez a maradék felosztatván, igen-igen csekély lett. Férjem, hogy haszonkeresés nélkűl is szeretett és hogy nem ez indít' okból vett el, azt tudom; nem várta ugyan ezen véletlen kimenetelt, de tűrte és szememre soha sem vetette.

Királyi tisztsége, melyet viselt, csekélyebben táplálta a középszerűségnél. A nagy világ értetlen és véghetetlen praetensióinak eleget nem tehettünk, sokszor kellett apró adósságszerzéshez

folyamodnunk. Várta, munkálta ez a jó férj előmenetelét, melyet oly példásan megérdemlett, de ezen reménységek közepette elragadta tőlem és gyermekeitől egy forróhideg.

Nyomtak kíméletlenül kölcsönzőink. Kevés értékem azoknak kemény kezeiknél hagytam. Első időmkori érzéseim egészen el nem hagytak, a külső fényhez hozzá szoktatott szívem a szegénység pirúlását a városban ki nem állhatta, és ide jöttem gyalázatomat eltemetni és szegény lenni legalább esméretlenül. De, kedves barátném! ez még nem mind, a mi bánt . . . Nevelésem magas és pompás volt, az örökkétartó boldogsághoz szabott, és kézimunkával magam s ártatlan árváim nem tarthatom; szolgálni — oh barátném! nem vehetek annyi erőt ezen kevély szíven, hogy azt tudnám . . . A legszükségesebb dolgok maholnap nálam kifogynak. Én . . . de gyermekeim éhen nem láthatom, halálos fájdalom nélkül . . . Oh én vagyok szegény gyermekeimmel a legnyomorúltabb teremtés!

Miért nem vagyok én gazdag? . . . Istenem! miért nem áldottál meg tehetséggel, én oda adnám néki mindenemet . . . Mit kívánok? Ha szabad kívánnom: isten! segíts te őrajta! . . . így elkerűli a jótétel-elfogadásnál a felpirúlást.

XIV.

Ily édesen szenvedni; szomorkodni a nélkül, hogy tudnád — miért? . . . az egyedűlvalóságot jobban kedvelni minden mulatságnál; örömest magánosan lenni a világos tavaknál, a kőszálakon és a homályos erdőségben, minden gyönyörűséget csak a kies természetből szívni; vagy csak egyetlen egy léleknek a társaságát kívánni,

a kinek ezt mind megmondhatnád és a ki azt mind elfogadná . . . Micsoda, oh micsoda állapot ez? Itt olvadnak egybe a menny gyönyörűségei a kínok helye gyötrelmeivel . . .

XV.

Mi könyebbek azóta a szenvedések, hogy azokat kiönthettem. Barátnémmal együtt sírunk együtt panaszolkodunk. Oh ha visszateszem magamat hajdani állapotjába, mely boldog volt ő akkor és mely boldogtalan most . . . De mégis, lám én soha jó napokról semmit nem tudok — Az ő Károlya (így nevezi volt férjét legörömestebb), ha ő azt festi, eleven s szinte látható színekkel rajzolja, látom, esmérem s szeretem én őt! . . . ha lebeszéli azt az egyességet, azt az egymás lelkébe s gondolkozásába való általolvadást, azokat az apró és mégis oly igen-igen édes házi örömöket, az ő határozhatatlan érzéseiket, azokat az alig tapogatható és mégis oly igen hatalmas érzéseket — velök élek, velök vagyok. Boldognak mondom barátnémat, mert tapasztalta a boldogságot, és boldogtalannak magamat, mert lám én soha jó napokról semmit sem tudok.

XVI.

Epét öntenek még ezen kis örömömbe is. „Nem kell a csinos társaság neked, azt mondják, már a koldusokhoz kapcsolod magad.“ — Istenem! bocsásd meg ezt a káromlást nékik, azt a merész rövidlátást, a mely a te utaidat keresztűlhatni akarja és a nyomorúságot a megvetés méló okának teszi. Nem ver olyan szív sok drága fedél alatt, mint ennél az asszonynál, és vajjon oly igazán verne-e az a szív a drága

fedél alatt? . . . Ez a melegen érző koldus kedvesebb nekem a ti hideg, csinos kevélységtöknél . . .

XVII.

Bocsáss meg természet, hogy kis ideig elfelejtettelek. Hiszen a barátság érzése oly igen közel van a te szépségeid érzéséhez! Szép vagy te, midőn kellemeidet elhányod is. — Az én kis hajlékom temérdeksége ritkúl, lassanként elveszti már zöld koronáját, és midőn így írok, egy összefonnyadott sárga levél panaszolva s búcsúzva esik pennám alá. Az puha sétáló útakon hallik a lehullt száraz levelek szomorú zörgése, melyeket a sivatag őszi szél öszveráz . . Magános csevegéssel repdes a madár a puszta s lefosztott ágon, melynek titkos barlangjai alatt a boldog tavaszkor párjával a szerelmet érzette s éneklette. A természet szünnapja beállt.

Nehéz szívvel vál el tőled barátnéd és nehezebb szívvel engedi magát bezáratni az emberek szorosabb társaságába. A te édes örömeidnek emlékezete, szép természet, vígasztaljon meg mikor te nyugszol: azoknak megérkezésének reménysége vidámítson meg, ha az emberek keserítenek! . . .

XVIII.

Barátnémban tanítónét találtam. Mely sok új és esméretlen igazságokat hallok szájából. Látta az emberek cselekedeteit, esméri a világ ítéleteit és szokasait. Az ő széles tapasztalása fő oskola nekem itt az én félrevaló szegletemben . . . Az én vágyódásaim teljesedni kezdenek! Mi történik túl a mi határinkon, azt ő tőle hallom. Milyek az emberek más környűlállásokban, azt

őtőle tanulom. Sőt magamat is, ki magammal egyező nem voltam, magamat — ezt a nagy mesét — magamnak felfejteni nem tudtam, jobban esmérem, jobban megfogom. Új világ, új játékszín nyílt meg szemeim előtt, és én — oh mely jól érzem magamat ebben az újban, mivel az eddigvaló oly tűrhetetlen volt.

XIX.

Mint omlik a zápor kívűl, mint csapdossa az üveget. Vak sötétség fekszik a falun. — Mely édesdeden esik ezen keskeny kamrácskában a pislogó gyenge világnál a beszélgetés, mely jóízűn esik itten belőlrűl hallgatni az eső zuhogását és közel öszveszorúlni jó barátnémmal . . . Gyermekkoromban ily estvén, ha a rokka kerekei zörgöttek és dajkám iszonyúságokat mesélt, én pedig félénken hozzáragaszkodva hátra tekinteni is rettegtem és mégis oly örömest hallgattam; — ily formán érzem most magamat! különösen emelődik mellem; homályosan érzett képei a jövendőnek lebegnek előttem. A kicsinyek alusznak; barátném Károlyának képére függeszti szemét, s lassú sohajtással szenteli emlékezetét.

„Oh barátném, (megfogá egyszerre nagy indulattal kezemet) a gyötrelem és gyönyörűség határosak és minden szempillantásban öszvetalálkoznak. A szerelem legmagasabb tetője a boldogságnak, de változhat a boldogtalanság legmélyebb örvényévé."

Legelső volt ez a szó, melyet a szerelemről hallottam. Ez az indulat, melyet magamnak kifejteni nem tudtam, érzettem, hogy bennem lakik. Figyelmetes lettem.

„Közelít ahoz az időhez, a hol ezt a szív felindulását tapasztalni fogja. Hagyja magát jókorán tapasztaltabb barátnéjától megintetni. Nem vagyok én sem oly érzéketlen, sem oly írígy, hogy tiltsam azt, a mi életemnek legtöbb részét boldoggá tette. De — esmérje meg azt! A titkolás itt helytelen, és annak rejtegetése csak egy indít' okkal több annak kívánására."

Szemérmesen lesütöttem szememet és belső kívánással vártam, hogy folytassa beszédét.

„Ha kérdi tőlem, mi a szerelem? aligha azt megmondhatom, hol ott azt oly elevenen érzettem. Sokat mondok róla majd, de nem fogadnám fel, hogy azt megértse, míg magát benne nem érzi. Sok részben megfoghatatlan leszek most, a mit annak idejében oly világosan meg fog érteni. De a messziről villámló dörgés előtt nem hasztalan az idején való oltalomkeresés. Érkezése bizonytalan, de jövetele bizonyos. Fegyverkezzen fel édesem! az értelem jó elszánásaival, hogy azt veszedelem nélkűl várhassa."

Ne rettegjen előtte, ne szaladjon előle, — de vigyázzon. Itt lételének egy fő célja a szerelem, de boldogtalanságának legfőbb eszköze is lehet a szerelem."

„Nem kárhozatos indúlat az; a jó természet oltotta azt szívébe. Szeressen! de a természet és a józan ész törvényei szerint; a szerelem jó! de a vak szerelem veszedelmes."

„Ez az édes szédelgés, ez a szemfényvesztő elbódúlása a szívnek, nem a mi hatalmunkban áll. Nem akaratunktól függ, hogy szeressünk — de az okosság azt megelőzheti, hogy azt ne szeressük, a ki arra nem érdemes."

„Jobb formálást és helyesebb gondolkozást találok benne édes jó barátném! mintsem, hogy

azon leánykák száma közé elegyítsem, a kik ezt az indulatot nemesebb részérűl nem esmérik; a kiknek minden kívánságok férj és minden félelmök a hosszú és megvénűlt szüzesség; a kik minden megfontolás nélkűl a legelsőnek, a kinél élelmöket találják és a ki által szüléinek hatalmokat lerázhatják, karjai közé vetik magokat. Azok a gondatlanok, a kik férjeiket minden előre nézés nélkűl választják, és azt a lakodalom után kezdik esmérni. Megbocsáthatatlan gondatlanság! egész éltök boldogságát egy órának vak rendelése alá vetni . . . Oh barátném! ne szégyenljen erről az élet nyomós pontjáról magában gondolkozni, ne szégyenljen vélem róla értekezni . . ."

„Fontolgassa meg, mely férfival gondolja magát legboldogabbnak; melyet képzel olyannak, a ki vágyódásainak minden részének megfelel. Csináljon magának egy eleven képet és — most, midőn az indulat vakító fellege nem tévelyíti, hidegen, egyenes szívvel húzza próbára ezt a képet, vesse, ha bízik értelmembe s egyenességembe, az én próbakövem alá is; legyen hozzám bizodalommal és ne titkoljon el semmit . . . Így ha ez a kép áll, így megmarad — ne bocsásson meg egy kisebb vonást is, a mely ettől eltávoz. Keressen ehhez a képhez hasonló valóságot — keressen, és feltalálja! . . ."

XX.

Nyugtalanság volt az éj, mely ezt az estvét követte. Öszveszorította szívemet barátném tanítása. Vágyódásaimnak sok érthetetlen mozgásait láttam felébredni. Sok homályos érzéseimet egy-

szerre, mint a semmiségből elémbe toppanni . . . Sok álmaimból összeszövött kép lebegett előttem, melynek valóságos mását az emberek fiai között még nem találtam, mely szívem rejtekébe volt edzve, és melyet csak halkkal érzettem és magamnak csak vakon tudtam kifesteni . . . A reggel ébren lepett meg . . . A keskeny és magános völgy lakosa, mikor a hegynek, mely lakhelyét kerítí, tetejére legelőször felhág, látja a térséget, mely lábai alatt elnyúlik, a messzeség homályába beborított vidéket, és tárgyakat mint árnyékokat szemléli, egy nagy véghetetlenség és zűrzavar nyíl meg előtte, néz, lát, de semmit meg nem különböztet. — Így vagyok én most!

XXI.

Fagyosan fújt az eső után a reggeli szél. A dér lepusztította a veteményes és a virágok leveleit, szomorú feketével vonta be lemart áldozatjait . . . Fris volt a levegő; vidámságot szívott be minden lehellet. — Víg orcával tértem meg atyám házához; még minekelőtte ideje lett volna a pirongatásra, hogy házán kívűl töltöttem el az éjjelt, kezét csókolván a leszaladó záport okoztam kimaradásomért.

„Mi asszony az, a kit mindnyájan nem esmérünk és a kivel barátkozol, vagy te sem esméred, vagy mi is?“

Ha megengedi kedves uram atyám, örömest. Meg fogja tapasztalni, hogy megérdemli a becsülést.

„Miféle hát? ki volt az úra? Miből él? Micsoda nemből származott? . . .“

Maradj a te magánosságodban becsűlhetetlen asszony, itt a te szivedet nem fogják nézni.

XXII.

„Ne fusson a társaságtól édes barátném, de ne is helyeztesse minden boldogságát a társalkodás mulatságaiban. Éljen magának, de másoknak is. Oh tudom én, mely édesek a magánosság örömei. Ellensége volnék, nem barátnéja, ha ezektől, melyek oly kedvesek minden érző, minden szép szívnek, megfosztani akarnám. De oly igen elszoktatjuk az egyedűlvalóságba a szívet, elkényeztetjük és fajtalanná tesszük magunknak a társalkodás örömeit. Vannak még sok jó lelkek, a kikkel az élet útján összeakadunk, oh! mely szép azokkal barátságosan kezet fogva keresztűl vándorlani az életen . . . Vannak, a kikkel ha nem napokat, de órákat kiesen eltölthetünk. A magánosságban összeszorúl a szív és megakaratosodik . . . holott lelkem barátném! mi szegény asszonyemberek akarat nélkűl vagyunk, legalább a nélkűl kell lennünk, ha szeretjük a magunk nyugodalmát; másért vagyunk teremtve, nem magunkért, mások által, és magunkban semmik vagyunk. — Fogadja el örömest társai hivogatását. Örüljön míg ideje van. Nézzen körűl és higyje el, mindenütt talál olyakat, a kiknek találásán örűlni fog.“

Így bátorított barátném, midőn, társaim közűl egy nevenapját ünepelte és bálba engem is hivogata . . . Kimondhatatlanúl kedves tréfával és mosolyogva így ereszte el magától: „Keressen és feltalálja! Isten hozzá! (megcsókolva és tréfás fenyegetéssel) megharagszom kedves Fannim! ha szívét épen haza nem hozza.“

XXIII.

A nap eltölt a készületekben. Testvéreimre minden drágaságait felrakta anyjok. Én őkörültök szolgáltam; az ő csinosgatások úgy elvette az időt, hogy magamra kevés maradt, s minthogy nyughatatlankodtak, abból örömest semmit sem engedtek volna . . . Nem tagadom, itt felbuzdúlt magam szeretete: miért álljak én hátra? miért csak azoknak mindent és nekem semmit sem? — Oh képzelődés, a te írod mindenkor gyógyító. Nemcsak egy módja van a tetszésnek, gondolám alattomos ravaszsággal magamban, legyen tiétek az egy út: vakítsatok! a fény nem kellemetesség, a cifra nem szépség. Én az együgyűséget választom . . . Fehér tiszta ruhát vettem ki, hajam természetes színében, szorgalom nélkűl rendbe szedve, egy rózsa minden más ékesség helyett belé szúrva, derekamon egy övpántlika — s így kész voltam . . .

XXIV.

Alkonyodott, midőn a kastélyhoz közelgettünk. A számtalan gyertyák világa előnkbe lobogott. A muzsika csendes és alacsony zengése, mint a reggeli álom árnyéka, messziről hangzott előnkbe. Rendkívűl érzettem magamat. Szívem akaratom ellen dobogott. Rettegés és valamely nem tudom mi? elfojtott. Félénkségemet s parasztos szemérmemet dorgáltam magamban, azt véltem a sokaság irtództatott, és bátorítottam magamat . . .

Megérkeztünk. Előnkbe futottak társaim, a kik az öröm miatt magukon kívűl voltak: Lám uram atyám farsang előtt betöltötte szavát! vigan leszünk; úgy-e Fanni kisasszony, vig lesz

velünk? Vannak itt sokan, sokan! a városból is jöttek ki egynéhányan . . . Így csevegtek nyájasan és énmiattam elfelejtették mostoha anyámat s leányait. Már is egy megbocsáthatatlan vétek!

Kedvetlen orcával lépett be a palotába. Én erőszakoskodtam magamon, hogy vidám legyek. — Minek tulajdonítsam, nem tudom, megjelenésünk figyelmetességet okozott. Társaimtól és más sokaktól körűlkerítve, mindjárt az ajtónál elkerűltem az anyámtól . . . Még össze sem szedhettem magamat, midőn felső ruhám rólam lefosztva volt és táncolnom kellett.

A tánc mozgása, a vér sebesebb kerengése, a sokféle tárgyak, a ritkaság, újság és a muzsika megvidámítottak. A közöröm engem is elragadt és a mi régen nem voltam, víg lettem. Enyelgettem, szökellettem társaimmal. Nevettem, a mit ritkán teszek, egész szívemből. Hány megbocsáthatatlan vétek, melyekért magánal a lakoltatást feltette mostoha anyám . . .

XXV.

Kifáradtam. A személyek és tárgyak sokasága széjjel ragadozták képzelődésem, a mely még eddig nyugvó helyet nem talált. Leültem és itt volt egy kis idő magamat körűlnézni.

De — oh! látás, a mely minden inaimon mint láng keresztűl csapott, látás, a mely életem minden pontjait betöltötte . . . Egy ifjú! oh — milyen ifjú! — háttal az ablakhoz támaszkodott, két karját összekapcsolta és gondolatokba merűlt. Tévelygett tekintetem, mindenfelé nézett, tántorgott, és újra — hatalmasan, minden erőn felűl visszarántódott hozzá — a hasonlíthatatlanhoz.

Orcám veres tűzzel égett és szívem rettenetesen vert . . .

Reám tekintett . . . Mi az, a mit a teremtő egy tekintetbe helyheztet? Ez a szó minden hang nélkül, ez a beható, értelmes és minden hangot haladó beszéd, a mi egy tekintetben fekszik . . . Oh ez a tekintet, úgy érzem, úgy! minden tetemimben, mit mondott ez a tekintet, és ki nem mondhatom . . .

Az én szívem repdesett elejébe annak, a kit nem láttam és most első látásra enyimnek esmértem, a kit szívem hangosan, érthetően kiáltott: Ez az! Eltűnt előlem minden, az egész világ körűltem semmivé lett, őt láttam, őt érzettem csupán csak ezt a kívánva kívántat.

Bátortalanul, orcája gyenge pirúlással bevonva, mintegy magán erőszakot téve, felém jő . . . Oh isten! az ég és a föld feküdt rajtam. Az öröm, a félelem, boldogság, rettegés — minden, minden indulat tolongott mellemben. Mit szólt, nem tudom. Én mit szóltam, azt sem tudom . . . A táncban ezer hibákat, ezer zavart tettem — míg magamhoz jöhettem.

XXVI.

Ki ez az idegen, a ki mint felső valóság megjelen sebesen, szívem meglepi, ez az esméretlen, a ki oly egészen — egészen elfoglal. Ifjak akadtak előmbe szebbnél szebbek, elmémbe sem ötlöttek, számtalanok hízelkedve kedvem keresték, én meg nem indúltam . . . erem nyugodalmasan vert, szívem hallgatott, mint soha nem éltek, emlékezetemben nyomot sem hagytak . . . Ez a csudálatos esméretlen előmbe tűn és bájoló titkos erővel magához ragad. Tekintete ösz-

szeolvaszt, tapintása tüzet önt orcámra — s szegény szívembe. Félénken tekintek mindenfelé, mert rettegek, hogy már talán magamat el is árúltam. Szemébe nézni senkinek sem merek, mert tartok, hogy titkomat szememben olvassa . . . kérdezni sem merészlem — mert az okát eltalálnák . . . óh ki az az idegen?

XXVII.

Teréz, kinek névnapján itt vígadtunk, mellém érkezik.

„Megint szomorkodik. Már is oda kedve?“

„Fáradt vagyok lelkem Tercsám! nem szomorú.“

„Dicsőségesen táncol az a T—ai Józsi. Úgy-e? Úgy száll mint a gondolat. A tactust úgy tartja mint mester. Lám bezzeg a ki a városból jön... Ezek itt csak úgy tántorognak, hol a sleppem szaggatják sarkanytyújokkal, hol a lábujjamra hágnak, mint részegek, hol a térdemet koppantják, hol a más párhoz csapnak, majd kiugrik az agyvelőm . . . De ő a levegőbe viszi a táncosnéját, azt hinné az ember, hogy úszik? úgy-e?“

„De ki az a T—ai?“

„A kivel csak most táncolt. Az atyja kapitány. Minket jól esmér a városból, azért jött ki a többekkel.“

Itt táncba hívták.

Én gyermekes teremtés, én; — kivallom gyengeségem . . . A könyek fojtogattak, szívem ólommá változott, s majd leszakadt, mert láttam, hogy — Teréz is kedveli. Oh ha más vele nyájasan beszélt, mint nyilamlott mellembe, ha ő mással egyet szólt, mint hasította szívemet! . . .

XXVIII.

Az éj sebes és enyelgő szárnyakon elreppent. A gyertyák lassanként kialudoztak; gyenge és pislogó lángjaik mintegy erőlködve kapdosták utolsó világocskájukat. Nehezedtek a szemek, a párok ritkúltak, a palota tágasodott ... Oh rövid, igen rövid éj! miért nem kötötted fel most ónlábaidat, melyekkel sokszor körűltem resten hevertél és a hajnalt átalkodva letartóztattad! ...

Mint halálos sententia úgy hangzott fülembe a — készűlj! Vontatva szedtem össze felső ruháimat és ebben a foglalatosságomban hűséges és kedveltető segítőm volt T—ai ...

„Mint a test a lélektől, úgy esik megválnom a kisasszonytól" azt mondá és a bánat láthatóképen festette magát kékellő magas szemeiben.

Vidámságot vontam orcámra nagy erőltetéssel, s ha szinte kelletlen is, mosolygást húztam számra és tréfálva azt feleltem: „Hiszi az úr a feltámadást? ..."

Kevéssé meghökkenve, de magát összeszedve s kezem indulatosan megcsókolván: „Ha a kisasszony reménylenem engedi — hiszem."

Karja alá öltöttem karomat és barátságosan elhúztam, s mondám: „A ki hiszen, idvezűl... Menjünk!"

XXIX.

A kocsi zörgött a kapu alatt, és az én szívem reszketett ... Mindent elnyomott kevés idő mulva a kocsiban az álom, egyedűl én valék ébren. Előttem mindenkor az ő árnyéka lebegett, fülembe a muzsika zengése csengett. Minden mozdúlása, hangja, fordúlása szemem előtt állott.

Nehéz volt mellem és vérem járása nyughatatlan. A reggel harmatja egyaránt borzongatott, mint indulatom belső hánykódása ... Már ágyamban feküdtem és mindig ezen egy állapotban hevertem; előttem tolongott a képzeletek temérdeksége és ily állapotban nyomott el a szunyadás — a melyben meg újra mindíg csak T—ait láttam ...

XXX.

Az egész nap rendetlenűl foly. Fejem nehéz az álmatlanságtól, összetörött minden tetemem s lankadtságtól és szívem — össze meg összeroncsolt. Mi lesz belőlem? ... Ő talán felét sem érzi annak, a mi engem úgy magamon kívűl ragad ... Ha ő — csak szokásból, csupa hízelkedésből, csak mutatta, a mit nem érzett ... vagy oh talán csak tréfált velem szegény próbálatlannal ... vad lángot gerjesztett belső részemben, hogy kínjaimon nevessen; hízelkedett, — hogy magaszeretetét tömjénezze; szerelemmel kendőzte orcáját, hogy — egy éjjelt unalom nélkűl tölthessen; és most — talán most, midőn én itt törődöm, midőn magammal vesződöm, másnak ugyanazon ajánlásokat fogadja ... Távol tőlem, távol rettenetes félelmek! Ha megigazodtok — oh akkor bizonyosnál bizonyosabb halálom ...

XXXI.

Nem: a tettetés nem hazudhat oly mesterségesen ... Mely édes tűz fénylett szemébe, mely erő, mely éles behatás volt szakadozott szavaiban, indulatos felkiáltásiban, mely gyönyörű zavarodás bátortalan rebegésében, mely kibeszélhetetlen vonzó gerjedelem mély sohajtásai-

ban, mely titkos és rábeszélő láng szemérmes felpirulásában! mely győzedelmes köny reszketett szemében, midőn elvált, mely ragaszkodó volt a kéznyomás, midőn a kocsiba felemelt — nem! a színlelés nem majmol ily természetesen; és — ha ez álorca volt, úgy micsoda köntösben mutatod magad, dicső igazság? . . .

XXXII.

Sűrű kinn a levegő, a pelyhek szaporábban hullnak és nevelik a havat, mely az éjjel beterítette a földet . . . Én ablakomnál ábrándozom és kísérik szemeim a leeső hópelyheket . . . A gondolatok kifogytak tőlem, mert csak egy gondolat, hatalmas, mint a halálos fájdalom, elfoglaló, mint a kívánkozó reménység, erős mint az érc és édes mint a mennyei gyönyörűség, egy gondolat maradt meg nekem, és ez a gondolat — ő.

XXXIII.

Vendég jön Fanni! bekiált az öcsém. Sok szán áll tele emberekkel a kapu előtt.

Már az újságkívánás is elhagyott. Mintha taszigáltak volna, s alig, hogy tudtam, úgy mentem én is a többek után, de gondolatim másutt kóvályogtak. Az ebédlőszobán kiléptem, hogy a vendégeket elfogadjam, hát — mint a villám és mint az éjféli jelenés, váratlanúl és megfoghatatlanúl állott előttem — T—ai. Szinte elárúltam magamat és az éjjeli álmatlanságot kellett okoznom fejem szédelgésének.

XXXIV.

Itt vette kezdetét esméretsége házunkkal. Mindenek szívét elfoglalta, mindeneket magához

kapcsolt. Igyekezett az anyámnak tetszeni, s — megtetszett. Testvéreimet megelőző udvariassággal tetézte és — reménységeket indított; mert engem elfelejteni látszott és csak azoknak kedvöket keresni . . . Engem eleinte ugyan megbántott ez a hátravetés, de győzött végtére nálam az okosság . . . mert oh! jól láttam én azt magamról, hogy szorgosan kerűljük azt az emberek előtt, a kit szeretünk . . . Az atyámmal országos dolgokról beszélt, egy-két anekdotát titokban megsugott és nyomos ábrázattal, az ország nagyainak házi állapotjokat, melyeket a városban minden cipővarga tud, nagy szorgalmatossággal és szinte oly nyomos ábrázattal elészámlálta — és midőn elment, mindnyájan meghasonlottak dícséretében... Testvéreim hátmegett kacagva dicsekedtek tréfáival és pirúlva mondták: „Szép legény az!“ Az anyám bizakodó s bíráló hanggal s ábrázattal ítélt: „Tud emberséget!“ — Az atyám épen oly nyomos ábrázattal, mint a milyennel ő beszélt, azt állította: „Tanult egy ifjú és nem alávaló esméretsége van!“ — Az én szívem kevély megelégedéssel azt dobogta: „Az én T—aimnak nincs párja!“

XXXV.

Az unalom bántotta társaimat. — lármás városi örömhöz szoktatott képzelődések sírt és tömlöcöt ábrázolt a mezei csendességben. Ezért szaporították, a mint tőlök lehetett, magok körűl a sokaságot. Ha az udvar tele állott kocsikkal, akkor voltak a vígság legnagyobb tetőjén. Megfogadtatták azokkal, a kik a városból hozzájok kijöttek, hogy egynehány hetet nálok, kívűl töltenek. Engemet is beírtak a vendégek lajstro-

mába. Addig esdeklettek az atyám körűl, míg megengedte, hogy én is vélek és nálok töltsek egy kis időt . . . oh szegény, magánosságot kedvelő lányka, mit csinálsz te ott a tolongó zivatarban! az én örömeim nem olyak mint a tiéitek . . . De hiszen én övele, őkörűlte töltök majd egy kis időt! T—ai is ott lesz.

XXXVI.

Még egy napot! meg még egyet! azután értem jön Teréz, azután — meglátom őtet . . . Rest örökkévalóság! miért mászol oly szenvedhetetlenűl lassan!

XXXVII.

Tele rakottan ezen egynehány napok történeteivel futottam barátnémhoz . . . Aprólékos szorgalmatossággal lebeszéltem azokat. Szemre vett! Lángoló ecsettel festettem T—ait. Elmosolyodott . . . tréfás dorgálással rázogatta fejét — én elpirúltam . . . ujjával fenyegetett — megzavarodtam. De midőn kezét pajkos vizsgálódással szívemre tette, ha dobog-e? — szememet eltakartam.

„El vagy árúlva jó lányka! úgy-e, elvesztetted szívedet?“

Karjai közé estem és kebelébe rejtettem orcámat.

„A mi megesett, azt ki változtatja meg? — Forr már az édes tűz ereidben, azt az én hideg okoskodásim többé el nem fojtják . . . De nem — édes Fannim! nem is akarom én azt elfojtani. Egyet, egyet kér tőled barátnéd, fogadd meg azt nekem!“

„Mindent! mindent!“

„Elmégy most majd oda, a hol ő van. Vele leszel, vele társalkodol. Légy szemes! — vagy inkább én vigyázok helyetted. Ne titkolj el tőlem semmit; szabadon írj és írd meg szíved állapotját. Én leszek az a vezérlő kéz, a ki a botlástól megmentelek. Légy hozzám egyenes!“

„Oly egyenes, fogadom szentűl, mint istenemhez, midőn az éjfél óráiban szívem előtte kiöntöm. Vezessen! tanítgasson, én szófogadó leszek!“

„Ez a csók legyen pecsétje barátságunknak és fogadásunknak. Írj gyakran, szabadon és egyenesen. T—aidat szeretem, mert te is szereted.“

XXXVIII.

Teréz elérkezett, de jaj! ő nem jött vele! . . . Hallgassatok kétségek! El innen! el! mennél előbb, hogy őtet megláthassam . . .

XXXIX.

F a n n i b á r ó L — n é h e z .

R—czról decemb. 28-kán 17—.

Szokatlan, új játékpiac van körűlöttem, édes barátném! Az én házi magános csendességem. mint a könnyű reggeli álom elszállot . . . és én egy lármás, tolongó sokaság között ébredtem fel. Nem tagadhatom, hogy ezen változásba nehezen egyengethetem magamat. Az én félénk szemeim azt a szabad és zavarodás nélkűl való forgást meg nem tanulhatják. Az én orcám a pirúlást el nem felejtheti. Titkos hallgatásra szoktatott nyelvem arra a kedves fecsegésre, arra az üres hangverésre, melyet, mint tulaj-

donságát a kellemetes társalkodásnak kíván tőlünk a nagyvilág, hiába! Csak nem tud indúlni . . . Mintha be volnék szorítva úgy érzem magam. Nekem itt minden szempillantásom nagy áldozat! —

Tudom én, szerelmes barátném! hogy az emberekért élünk és velök kell élnünk . . . hogy az egész körűltönk élő világot a mi mértékünkre húzni akarni nagy balgatagság és kegyetlenség. Ezerszer mondom magamnak, hogy mindent mindeneknél ne keressek. Én mégis mit tehetek róla, hogy azt a szorongatást, mely a társaságban körűlvesz, le nem vetkezhetem?

Oh mely más vagyok én különösen. Mint valami erős zár, úgy esik le szívemről, ha azokkal vagyok, a kiket szeretek. Megnyílik szívem és ajakam . . . Ime itt egy vallástételem hibámról. Oh! ha csak e volna a legnagyobb! . . .

De tele vagyok szemrehányásokkal magam iránt. Ő, a kit nevezni átallok, T—ai egészen elfoglalt . . . Vigyázzak, szemes legyek, próbáljam meg őtet! — Oh lelkem barátném, hol vegyem én azt az erőt, ezen indúlatok szélvészében, a melyben vergődöm. — Hányszor elárúltam már magamat. Egy óhajtozó tekintetét sem hagytam viszonozatlanúl. Egy sohajtást sem vigasztalatlanúl . . . Ha rajta értem magamat, s vissza akartam vonni vigyázatlanságom, hideg tekintetet facsartam ki, haragos lett — és ezt újra megbántam, s annál engedelmesebbet tettem, a melyben megzavarodtam — elpirúltam — helyem sem találtam . . . Jaj! tudja ő bizonyosnál bizonyosabban — vér futja el orcámat midőn ezt írom! tudja ő, hogy én őtet — szeretem.

De mely tisztelettel, mely tartózkodó indúlattal viseli magát! . . . Ez, csak ez megérdemli,

hogy én őtet becsűljem. Minden mozdúlásában festve van a szerelem; minden tekintetéből sugárlik az édes veszedelmű szikra — és ő hallgat, szemérmes tisztelő és szenvedő hallgatással . . .

Én ezt a hallgatást kedvellem! — De kedves barátném! imhol egy hibám újra. Ezen hallgatás nekem ezer gyanút, ezer kétséget okoz. Becsülöm ezen viseletéért, de — mi tagadás benne! szívem kívánná, hogy felbontsa ezt a hallgatást . . .

Most belépett . . . látván engem foglalatosan, megállapodott és fejét hajtva akarta magát visszavonni.

„Háborítom talán?“

Egy barátnémnak írok, a ki megbocsátja, ha egynehány szempillantással később veszi írásomat . . . és megbocsáss engedelmes lelkű aszszony! — én a levelet félretettem.

XL.

Fanni báró L—néhez.

— Január 3-kán, 17—.

Együtt hagytál minap vele; a T—ai társaságáért elhagytam a tiedet . . . Oh mely különböző ez a két társaság egymástól! özönnel ömlik a szó számon, ha veled vagyok jó asszony! . . . És ha éjfélig a fáradásig csevegtem is nálad, még sem beszéltem az elégedésig. — De nézd el milyen voltam vele!

Székre intettem, hogy fogna rajta helyet. Az az ő kedves bátortalansága, az a magával való küszködése, az az erőszak, melyet elárult orcája, leláncolta a szókat . . . némák lettünk . . .

kerestem én is a gondolatot és az előlem elsuhant; a hangot és az torkomon akadt. Csak hogy az időről nem kezdtem beszélni. —

Készakarva való késedelmeskedéssel hajtogattam a hozzád írt levelet, csak hogy valamit tegyek . . . azután munkám vettem elő — és még sem jutott semmi eszembe.

Az asztalkán, mely mellé ült, Gessner *Idyllái* feküdtek. Forgatta levelenként és szeme néhol megakadt . . . Épen csak hogy az ürességet betöltsem, kértem, hogy olvasson belőle.

Ha te őt hallanád olvasni — életet s hathatósságot nyer minden szó szájában. Az a tűz — az a jól alkalmazott hangadás, — ehez az ő rezgő férfiui szava — oh hallanod kellene őtet, hogy ezt jól képzelhesd.

És mely alkalmatosat választott!

„Sápadt csendes hold! légy bizonysága sohajtásimnak! — Ti pedig csendes árnyékok, hányszor sohajtottátok ezt: Dafne! Dafne! utánam! . . . Édes illatú virágocskák! Harmatcsepp fénylik leveleiteken, mint az én orcámon a szerelem cseppje . . . Oh bár — bár csak megvallhatnám neki, hogy inkább szeretem mint a méh a tavaszt. A minap a kút mellett összeakadtam vele, egy nehéz korsót merített meg vízzel. „Engedd, hadd vigyem kunyhódhoz ezt a nehéz korsót!“ Igy szólék akadozva. — Igen is jó vagy, felelé. Reszketve vettem fel a korsót, s némán sohajtozva, földre sütött szemmel mentem mellette, s nem mertem neki megvallani, hogy inkább szeretem, mint a méh a tavaszt.“

Reszketni kezdett itt szava és szeme zugolyában egy köny reszketett.

„Be szomorúan hanyatlasz te kis narcisz előttem; délben még virágoztál, már el vagy fonyadva. Igy, ah majd igy fogok én is elfonyadni, én fiatal pásztor, ha megveti szerelmemet.“

Akadozott, s erőltetve és zokogó szóval mondhatta ezt ki. Megállapodott és úgy folytatta . . .

„Ha megveti azt, kis virágok, ezer nemű füveim, eddig való gyönyörűségem, fő gondom! . . . akkor majd orvosló kéz nélkül fogok elfonyadni, mert nekem nem virít semmi gyönyörűség . . .“

Titkosan kapott keszkenőjéhez és orozva törűlte ki nedves szemét.

„Megfojt a vad gyom, s dögletes árnyékkal borít a dudva be. Te is oda leszel szép gyümölcsös kezem ültetése, mely eddig a legédesebb gyümölcsöt termetted; szomorúan állanak majd ki, levél és gyümölcs nélkül, kiholt törzsökeid a gazból; én pedig alattok fogom hátra lévő napjaimat sohajtások között eltölteni . . . Te az alatt, míg hamvam itt nyugszik, érdemesb férj ölelései között élj a legtökéletesebb boldogsággal . . .“

Szörnyű felháborodással olvashatta ezt, alig mondhatta ki már az utolsó szókat a zokogás miatt. Elvetette a könyvet, sűrűen folytak le könyei; megragadta kezemet s homlokát reá eresztette.

Én kimondhatatlan kínosan gyötrettem. A szánakozás őiránta, az én belső iránta való hajlandóságom, ezen váratlan fordúlás, ez az új és kedves meglepés, magamon kívűl ragadtak. Én is zokogni kezdettem . . . Segíteni magamon nem tudtam, felugrottam és sebesen kiszaladtam az ajtón.

Oh de mihelyt kívűl voltam, mely rettegések fogtak körűl, mely óhajtások! . . . Ő kínlódni

fog akaratosságomon! . . . Ő meg fog boszankodni ily megvetésemen . . . Ő kétségbeesvén szeretetem megnyeréséről, nem fog többet merni szólni is a szerelemről . . . A szemérem visszatartóztatott, másként meg ne ítélj szívem barátném! kívántam volna ebben a szempillantásban kinyitni az ajtót; berohanni, nyakába esni és tőle engedelmet kérni, hogy az előbb tőle kiszaladtam.

Oh szív! szív! a te ellenkező érzéseid ki festheti le!

Beszaladtam Teréz szobájába. Azt véltem. hogy a társaság helyrehoz. De mint a kísértet ide is kergetett az ő szenvedő, kétségbeneső, vagy boszús ábrázatja . . . Vad zürzavar és háborodás volt festve orcámon, melyet szerencsémre észre sem vett, mert mélyen be volt merűlve egy új fejreváló összetűzésében . . . Beszélt szakadatlanúl, én semmit sem hallottam. Ledűlve a kanapén, fejem karomra támasztva, merő szemmel itt űltem és — nála voltam lelkemmel.

Hátra tekint Teréz; látja mély andalodásimat . . . Gonosz tréfával, melyet soha neki meg nem bocsátok, egyszerre sebesen elrikoltja magát: Itt jön T—ai!

Ijedt és hangos sikoltással felugrottam. Ő kinevetett, és én elárúlt, kinevetett lányka nem tudtam mit tegyek zavarodásomban.

Ekkor kitekinték az ablakon, hát ő lovon űl, és erős nyargalással vágtat ki a kapun.

Oh szerettél valaha te is, úgy-e barátném! tudod. hogy nem sokat mondok, ha azt állítom, hogy az ájúláshoz közel voltam . . . Visszatántorogtam szobámba, lecsaptam magam ágyamba és keserves zokogással sírtam.

Elment! gondolám magamban. Talán igen érzékeny kevélységét megbántotta kemény, sebes, hirtelenkedő magamviselete és ezt ki nem állhatván a szégyen elűzte . . . Vagy talán nem remélvén szeretetemet, meg akar kímélleni és nem akar üldözni szerelmével, melyet nekem kedvetlennek lenni gondol. — Talán, hogy a távozás által szívét meggyógyítsa, elment. — Oh boldogtalan én! én magam kergettem el őtet gondatlanságommal.

Lassan jövök magamhoz; felveszem könyes szemekkel Gesznert és olvasom és ismét olvasom azt az elfelejthetetlen helyet, melyet ő olvasott és újra sírok . . . Oh barátném segélj! most segélj! most segélj tanácsoddal szegény Fannidon.

Az nap késő estve.

A fagyos eső vág oda kinn, a szél rettenetesen süvölt. Egy óránál tovább várakoztunk reá a vacsorával. És ő meg nem jött. Már itt vesződöm magam több két órájánál és még sem jött meg . . . Oh talán, talán soha meg nem jön!

XLI.

Fanni báró L—néhez.

Január 5-én 17—.

Minden rosz éjjelim félelmeit összeolvasztva, minden kínok gyötrelmeit összeragasztva, sem találom képét az éjnek, mely azt az estvét követte, melyen leveleimet írtam . . . Rettenetes álmok, rút ijesztő képek terjesztették ki felettem

denevérszárnyaikat . . . Hideglelős volt erem járása, fejem nehéz és forró, és minden rettenetes álmaimnak foglalatja — ő . . . Elijedtem magamtól, midőn a tükör elejébe léptem. Szemem beesett, orcám sárgás halványnyal beteritve, s lépésem tántorgó és erőtlen . . Hivattak fölöstökömhöz; én engedelmet kérettem, s a szobámban maradtam. Fellármázódott a ház, mindnyájan hozzám tódúltak és okát kérdezték változásomnak. A többek között belépett T—ai is . . . és kezem csókolván, megilletődött tekintettel kiálta: „Istenem! mi oka ezen hirtelen változásnak?“

„Apróléksáq! a mely sebesen jő és sebesen elmegy.“

Mozdúlás nélkűl felettem állott és látszott magának szemrehányásokat csinálni . . . Én pedig — mit mondjak egyebet? — elevenedtem; kiszéledtek a látogatók. Hálóruhában a kanapéra heveredtem.

Mellén karjait összekapcsolva, lefüggesztett szemmel, mint egy márványoszlop, úgy állott előttem. Nem akartam kérdezni, hol járt, nehogy elárúljam magamat — és tudni mely igen kívántam.

Az istenért kedves kisasszonykám, mi baja?

„Kicsiny változás, a mely mindössze sem sokat tesz.“

„Ez a halvány orca — nekem sokat tesz.“

„Rút ideje volt a lovaglásra tegnap?“

Igazán megvallván, én jóformán nem is tudom. Az én szívemben nagyobb volt a szélvész és nem is ügyeltem a másra, mely körűltem zuhogott . . .

„Játszik az úr az egészséggel, pedig azt könnyebb elveszteni, mintsem gondolná.“

„A hol a nyugalom elveszett, minek ott az egészség is?“

Evvel az ablak felé fordúlt és a könyöklőre borúlva egy székre vetette magát.

A szánakozás — ellenállhatatlanúl vonzott . . . Az a gondolat, hogy ez a hasonlíthatatlan ifjú énértem szenved . . . miattam kínlódik, elfelejtetett velem minden apró gondoskodást, úgy érzettem, hogy szoros tartozásom enyhiteni szenvedését, melynek oka én vagyok . . .

Vállánál gyengén megrántván, elkezdém:

„T—ai! mi baja?“

Minden felelet nélkűl megfogja kezemet, indúlatos ragadással szájához kapta, érzettem reá hullani meleg könycseppjeit . . . Nem bírtam többé magammal, semmit többé nem érzettem . . . hanem erős, édes és talpamtól fejemig véremet pezsegtető ölelését karjának derekam körűl, száját, forró csókját ajakamon — a melyet — oh lehetetlen volt máskép! — én is viszonoztam.

XLII.

Fanni báró L—néhez.

Január 10-kén, 17—.

Szerettetni — egy szívvel, mely a mienkkel egyező hangon ver, összeolvadni minden érütését, minden gondolatját egy atyafias lélekhez kötni, magát azzal összekapcsolni, oly édesen! oly bonthatatlanúl! magát más teremtésben egészen általöntve érezni — szerettetni! magyarázhatatlan, megfoghatatlan és mégis oly tüzes elevenséggel érzett szó . . . szó, a mely oly sokat jelent! oly sokat, hogy azt szó ki nem beszélheti! . . . Bocsásd meg ezen édes tébolyodá-

som. Érthetetlen voltál te énnekem egykor — érthetetlen minden szerelmes, annak, a ki hidegen a szerelem igéző vidékein kívül, csak természetesen lát és hall . . . Unalmas, tudom! a szerelmesek csevegése. Tűrd el az enyimet jó lelkű barátném. Megreped mellem, ha azt ki nem üresíthetem . . .

Változhat-e annyit vajjon oly kevés idő alatt az ember, mint én változtam? Mi lett belőlem? Ha engem most látnál, nem az vagyok, a ki voltam! magam magamat nem esmérem.

Az egész világ vidám formát öltözött magára . . . Leesett a homályos fátyol, az a kedvetlen fedél, mely eddig minden dolgot beborított . . . A föld, ezelőtt egy tágas irtózatosságok barlangja, most az édes örömek — nem! a gyönyörű elragadtatások lakhelye lett . . . A zuzmarával beterített fa, a fagytól csikorgó hó — szebb mint azelőtt a virító rózsabokor. A hideg szeretetlenség, mely azelőtt szívemet oly keserűen nyomta, elmúlt! szeretet, forró édes szeretet akad előmbe minden lépten . . . Minden élő állat barátom! — minden ember testvérem — átölelném mindazt, a mi él, megcsókolnám most és szívesen megcsókolnám még mostoha testvérimet, és még abban a szempillantásban is, a melyben kínoznak.

Nem találok ezen indúlatnak elég helyet szívemben; szoros az egy ily hatalmas indúlat elfogadására!

Mivé lettem . . . Az én szívem — oh barátném, nem esmérjük mi a magunk szívét! . . . Azok az érzések, azok a leírhatatlan érzések, melyek benne minden órapercen teremnek, — sejdíteni sem mertem volna, hogy azok benne lehetnek . . . Mint a szép arany a földrögben eltakarva, be-

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA

fojtva, összeelegyítve, úgy feküdtek azok eddig benne. Rajjal zúdúlnak most elé, kifejtődnek zűrzavarjokból és engem minden pillanatban boldogabbá és boldogabbá tesznek.

Mi ez? — mi a szerelem? — nem fogok hozzá leírásához! A szó csak üres, jelentés nélkűl való hang. Hideg mint a réz, a mely cseng, de nem érez; holt, megmerevedett állat. Elégtelen a szív véghetetlen, eleven, erős, meleg érzésinek lefestésére. — Oh mi az élet szeretet nélkűl? Iszonyú, mint a tágas vadon, a melyben nem járt embernyom. Borzasztó mint az éjfél hasogató hidege . . . Nem élt az, a ki szeretet nélkűl élt!

Nem emberekért, nem romlandó emberekért való az a véghetetlen érzés. Összeroskad ez a test a lélek édes erőszakja alatt . . . Ilyen szerelem, mint a mely engem magamon kívül ragadt a meny világos palotáiban, a boldogúltak dicső karjai között tarthat csak örökké. Itt alatt rövidnek kell neki lenni, mert az elegyítés és keserűség nélkűl való öröm és tartós boldogság nem e világ örökségrésze.

Eltévelyedtem! boszús vagyok, hogy pennám nem ír oly tüzes vonásokkal, mint a milyekkel ezen érzések szívembe vésve vannak. Szűk, néma, bágyadt a nyelv, a midőn gazdag és teljes érzéseket kell neki magyarázni . . . Nem ítélsz meg oh szeretettel teljes lélek, ezen szabadon festett szívem állapotjáért . . . oh oly emberi — oly édes — oly jó így szeretni. — Jól aludj!

XLIII.

Fanni báró L—néhez.

Ez az állapotom rendkívűl való állapot, oh de — boldog — boldog állapot. Az én Józsim tekintete nekem egy tágas nézőszín, a melyben számlálhatatlan jelenéseket látok. Egy szava — egy egész világ, egy egész gondolatok világa, a melyben bolyongok és édes tévelyedéssel bolyongok . . . Minden kicsinység becset nyer, ha arra tartozik, a kit szeretünk. Egy kéznyomás nagy és nyomos történet . . . egy mosolygás, szívet rezegtető látás . . . egy csók, mennyei gyönyörűség . . .

Ha mellettem lopva elsuhan és orozva karomat vagy kezemet szorítja, és tapintásának édes melege keresztűlcsap egész testemen, — ha lábam feje történetből az övével összeakad és én azt hirtelen háborodással visszarántom, és ő csendes elpirúlással félremosolyodik . . . ha kezemen ajkait érzem, és szívem megrázódik, vagy ha zálogát a játékban egy csókkal kiváltani tartozik, és én — elolvadok . . . Oh ezeket nem festi le emberi penna.

Vagy ha estvénként szobámban meglátogat. Szemeiben olvasom számlálhatatlan érzéseit, midőn egész órákat némán töltünk el és a szoba csendes mint a siralmas ház, és mégis oly tele van szívünk; a gyertya magas lángja közepében homályosan növekedik meg hosszú hamva — és magunkról elfelejtkezünk . . . oh lelkem: mit hasonlítsak ehez a boldogsághoz?

Minden szó fontossá lesz, minden mozdúlás sokat jelentővé, a hol szíved verését egyező szívverés viszonozza, érzésedet kölcsönös érzés, szeretet szeretetedet . . .

Hát az az édes nyughatatlanság, mikor szemem elől egy kis időre elvész, mikor társaság őtet tőlem, engem őtőle elvon, az a repesése az ismétlátásnak, a mely ennél újra édesebb!

Azok a képzeletek, melyeket a reménység a jövendőről elömbe pepécsel! . . . Az a nyughatatlan várakozás, midőn szobámban űlök és minden zördűlést övének lenni gondolok, minden ajtónyíláson őt belépni vélem, és alig tűröm — midőn osztán esmért járását, lépésének dobogását vagy szavát kívűl rezegni hallom, és szívem repes elejébe, én karjai közé szállok — Itt jön édesem! itt jön! . . . Isten veled!

XLIV.

Atyám ott fenn! a te ujjaid nyomták az emberi szívbe a szerelem édes törvényét! Te, a ki a teremtésidet az ő boldogságukért teremtetted és a ki örűlsz az ő örömeiken, kimondhatatlanúl jó és mérték nélkűl kegyes atyám ott fenn! látod az én szívem minden mozdúlásait, látod mint és mit érez az! . . . Oh nem — nem kárhoztatod te azt, te, a ki magad is szeretet vagy! Káromol az téged, a ki azt hiszi, hogy te az emberek szívét érzékenynyé alkottad a tiszta szerelemre, és annak mozdúlásain kegyetlenkednél és annak élését tiltanád. Szidalom ez, iszonyú szidalom ellened te csupa jóság! — Légy bírája te az én szeretetemnek. Őrizz a tévelyedéstől és a botlástól! Tiszta minden szívverés, melylyel én őtet szeretem, üres minden salakjaitól a testiségnek! Légy segítője, légy vezérje tiszta szeretetemnek — oh az erőtlen, a vigyázatlan ártatlanság oly közel van az elesésehez! . . . Te tartsd fenn karomat, ha rogyni aka-

rok. Az ő szívébe is fuvalj tiszta érzéseket és tartsd meg azokat állandóan . . . Isten! isten! mindennek felett add boldog végét szeretetemnek . . .

XLV.

Fanni báró L—néhez.

Az ember az ember legfőbb ellensége . . . Nincs oly tiszta öröm, melyet keserűvé nem tesznek. Mint a pók az édes gyümölcsöt, megmászszák undok lábaikkal és csúf mérgeikkel beköpik . . . Eredjen bár hajlandóság nálad és légy bizonyos, hogy egy idegen, egy ellenséges ábrázat közibe hág szívednek és azt széjjelmarcongja. Oh miért van az a kegyetlen részvétel az emberek között, mások szíve állapotja iránt! Sokat ábrándoztam én ezen édes barátném! és soha ki nem találhattam valóságos okát!

Ha két szerető hív egymáshoz közelít és esméretségök melegebb társalkodássá által változik, ezer asszonyi ajkak hirdetik, bírálják és ócsárolják szívednek csendes indúlásait . . . ezer cirkálók szemfüleskednek minden mozdúlásaid körűl és irgalmatlanúl bánnak veled a szeretetlenek! . . . Oly csuda látomány lett-e a szeretet, hogy az ily zendűlést okoz? . . . Oly ritka, oly természetlen dolog-e az, hogy az ember szeressen? . . . Oly mód nélkűl hibás tett-e az, ha szeretsz, hogy arról, mint híres gonosztételről csevegjen az egész környék? . . . Oly kevés bajjal rakta-e őket meg az ég, hogy a magokén felűl a másokét is magokra vállalják? . . . Tudja isten, édes jó barátném! de azt látom, hogy énrólam és T—airól mindenütt beszélnek . . . Oh! micsoda szemeket vetnek reám! Micsoda intézeteket gondolnak! micsoda hazugságokat terjesztenek rólunk, oly iszonyú hazugságokat, a melyhez nincs más mit hasonlítsak, hanem az az ő könnyenhívőségeket . . . Mely mohón kapnak rajta, ha jó nevemet letapodhatják? . . . Mely gonosz, kártékony örömmel adja a hazugságot egy fecsegő által a másnak! . . . Oh szívem! talán nem is méltó az emberek között élni, ha ennyi jelenségét tapasztaljuk roszszivűségöknek? . . . Roszabb lettem-e én az által, hogy érzékeny vagyok egy férfiúnak érdemei iránt, a kit ők nekem alattomban mind irigylenek és sok locska leányka magának, sok sopánkodó anya leányának kívánná! . . . Többet ne erről! mert hidd el, a betűt alig látom könyeim miatt, melyeket nem tartóztathatok az igazságtalanság meggondolása mellett, melyet méltatlanúl szenvedek . . . Beállott, be, a szenvedések ideje; a rövid és kedves örömeket itt az idő, hogy hosszú és keserves gyötrelmek kövessék! — Semmi az! őérte szenvedem és ez a gondolat legyen minden vígasztalásom . . .

Mint élsz te szerelmes barátném? Mint vannak kicsinyeid? . . . Rólatok sokat gondolkozom és megvallom sokat beszélek. Tudom én, hogy magadat fedezed; nem is árúlom én el titkodat, de hogy ne örűljek azon, ha velem együtt más is szán, elrejtett módon ne beszéljem el történetedet — tégy velem a mit akarsz, azt nem tagadom.

Keresztűlutazott e napokban itt nálunk gróf É—né és hozzánk beszállott. Örömmel fogadtuk ezt a minden tekintetben érdemes dámát . . . és még ma is itt mulat kérésünkre. Azon kevés személyek közzé, a kik első látásukra elragadnak, ezt is beírom . . . Nem az a megalázó fel-

fuvalkodtság, a melybe sokan nagy rangjokat helyheztetik, nem is az a még jobban lenyomó és megalázó leereszkedés, mely a tisztes alacsonyságnak inkább fáj, mint a kevély megvetés, nem az az erőszakos és természet ellen való viselet, az a csömöröltető gyermekeskedés — nem! mindezt benne nem találod. Mely nyájas magatartása, hozzá vonzó, mert szívétől veszi eredetét. Okos és méltóságos minden külseje, érett és természetes minden szava . . . fél óra alatt tele voltam hozzá tisztelettel . . . Iránta is benne némely hajlandóságot tapasztaltam. Örömest látszott velem lenni és én úgy hozzá szoktam kis idő alatt, mintha régtűl fogva esmértem volna. Tartalék nélkűl beszéltem mindent, a mire szívem késztetett. Ebben a helyheztetésben nem tudom micsoda alkalmatosságból kiszaladt számból — a te történeted is. A barátság és szánakozás elevenen festette velem érdemed és attól oly igen különböző állapotod. Sokszor nedves lett szeme a grófnénak és mivel nem neveztelek, nagy bajban voltam vele, míg megtagadhattam tőle, hogy ne nevezzelek.

„Ha titok (úgymond sokszor ez a nagy lélek) és annak is kell neki maradni, én nem kényszerítem a kisasszonyt, hogy elárúlja barátnéját. De ha szereti őtet, talán használna neki ezen kis hűségtelenségével . . . Nem csupa újságkívánás, a miért kérdezősködöm! én segíthetek és örömest segítenék! — gondolja meg ezt lelkem! és ha meggyőződik felőle, hogy nem sérti meg a barátságot, akkor bízzon meg titkában . . .“

Meg nem tudom magamat állítani . . . Megtörjem-e szavamat? avagy elereszszem ezen alkalmatosságot, mely talán soha többet vissza

nem jő? Szabad bánására bízzam-e a grófnénak, a mit te csak az én keblembe rejtettél? Te futsz, te elrejtezel és én — felfedezzelek, megpirítsalak? . . . Ha ő talán csak csupa — nem! nem mondom ki ezt a szidalmat ezen igazán tiszteletet érdemlő dámáról! — nem él ő vissza a mi titkunkkal! . . . Kérjem-e engedelmedet, melyet bizonyos vagyok, hogy gyenge és kényes érzésedtől meg nem nyerek . . . vagy engedelmed ellen erőltesselek arra, hogy boldog légy — és legalább avval is kevésitsem hibámat, hogy engedelmed ellen nem vétettem . . . Ezen zavarban szívemet választom vezérnek, ezen kötelességek csatájában ő a legbizonyosabb bíró . . . hogy az nem erős, azt tudod — de hogy nem rosz, azt is esméred . . . ha tehát elárúllak, gyengeségből esik, de tudom azt is el fogod hinni, hogy azt csak jó szívből cselekedtem.

XLVI.

Fanni báró L—néhez.

Bár bűnös legyek — elszenvedem haragodat, csak te boldog légy, Megtörtem szavamat! — elárúltalak. Esmérted te gróf É—nét és mégis hallgattál. Esmér ő téged, szeret és szán . . . kocsija, melyet éretted küld, viszi ezen levelkémet. T—ai pedig felvállalta éretted a követséget. Látni kívánunk mindnyájan, de senki oly szívszakadva nem vár, mint

Fannid.

XLVII.

Gróf É—né báró L—néhez.

Kedves báróném!

Miért kellett ilyen szörnyű elszánásra vete-

medni? Miért nem esmért engemet jobban és miért nem bízta meg azt, a ki nem csupán csak társalkodását kedvellette egykor, de mint barátnéját is szerette? . . . Én szekeremet küldöm és kérem ne tagadja meg tőlem ide általjönni, s velem egyenesen és minden tartalék nélkül jövendő állapotjának meghatározásáról értekezni és meghinni igaz barátságomat, melylyel vagyok

tökéletes barátnéja

Gróf É—né.

XLVIII.

Fanni báró L—néhez. B...ra.

R—czról, febr.

Elmentél és itt hagytál engem egyetlen barátném! — elvesztettem benned meghittemet tanítónémat — mindenemet! . . . Nem panaszolkodom! Kevesebbé kellene téged szeretnem, ha a magam gyönyörűségét a te boldogságodnak áldozatúl vinni nem tudnám. Légy boldog! — én szenvedni fogok . . . Nem kérem barátságodat! A ki úgy szeret mint te, nem tud elfelejtkezni. Retteghetnék, mert a nagy világ tolongó vígsági között könnyen elrepül a távollévők csendes emlékezete; de te tudsz szeretni — azért tudom, hogy megtartom szívedet . . .

Oh kedvesem! nem tudod te, mely nagy szükségem lesz nekem távollétedben is vigasztalásodra . . . A szeretetnek zavar nélkül való arany órái elmultak, a szerelem kínjai várnak . . . A kártörűlő hír, megrútítva és hazug nagyításaival megbővítve vitte esméretségemet atyám elejébe. . . . Tudod, mely hallatlan jelenés e tájon kettőnek tiszta szerelme, tudod, mely tele vannak előítélettel azok eránt, a kik szeretnek, mert a szerelem nálok vad tűz — és a házasság haszonvadászó alkú; amaz nagy gonosztétel, ez szabados illendő mód . . . képzeld innen atyám felindúlását! Itt termett és kegyetlen szemrevetéseket tett. Egyedűl voltam szobámban, hová ebéd után bejött . . .

Ráncos szemöldökkel, melyeken komor szemrehányás feküdt, szembe fogván engem, azt kérdé sebesen:

„Ki az a T—ai? he . . .“

„Az atyja kapitány — ennél a háznál kedvellik.“

„Te is úgy-e?“

Lesütöttem szemeim.

„He — hallottam szép híred . . . Nézd el őtet Alamusz macska nagyot ugrik, egeret fog . . . Azt tudtam, hogy vizet sem tud zavarni . . . Szerelmeskedni! várj rá! — Szedd össze magad, mert velem eljösz.“

„A mint parancsolja uram atyám.“

„Úgyis — itt nekem nem maradsz . . . Hát mi ember már ő? Ingyenélő, kóborló, se kenyere, se háza . . . Majd bizony! most pelyhesedik, már is a szoknyák után futos. Már abból mi lesz . . . Azt se tudja az ember micsoda, kicsoda? — Ej — virgás neki, nem szerető . . .“

„Nem oly alacsony ő, mint gondolja uram-atyám!“

„No — s hadd halljuk hát? Hol fekszik a jószága? neme? hát hol a familiája? Nem hallottam én se hírét, se nyomát . . . Nem oly alacsony? hát, mi hát, micsoda tisztséget visel, hogy hónap számra csak a bálok után jár . . . Nekem nem maradsz egy szempillantásig is . . . Készűlj!“

Reám csapta az ajtót és én . . . oh barátném! elfogyott a köny szemeimből . . . az csak az apró bajok enyhítése, az iszonyú gyötrelemnek az a boldogsága sincs, hogy sírni tudna . . . Szívem összeszorult, és mozdúlatlanná lettem.

Bejött Teréz, látta nagy zavarodásomat. Ekkor nyakába estem, zokogó szóval köszöntem a szívességeket, melyeket ennél az elfelejthetetlen háznál vettem.

„Nem mégy oda egy tapodtat is! Hol az öreg? — (Itt belépett T—ai.) Tudja-e T—ai? Elmegy Fanni, nem akarja itt hagyni tovább az öreg . . .“

Elhalványodott és ajkai reszkettek.

„Menjünk mindnyájan, essünk az öregre, itt hagyja, ha csak két hétig is. Mit csináljunk itt mi magunk. Abból bizony semmi sem lesz.“

Elfutott . . . szegény Józsi! most láttam menynyire szeret. Szólni sem tudott, mint a kő merően úgy állott és a legszörnyűbb fájdalom festette magát egész arculatján.

„Istenem! felkiáltott, ily véletlen, ily hamar. Lehetetlen? én nem élhetek nálad nélkűl . . .“

„No ne szomorkodjatok! — berohant Teréz. Rá vettük már az öreget. Itt marad Fanni még két hétig . . .“

Tehát még egy kis időt — még két hetet, csak két hetet leszek vele. Mint a halálra kárhoztatottnak azok a kegyetlen napjai, melyeket bírái irgalmatlan szánakozással halála előtt engednek, oly két hét ez . . . Mit nyerek vele? azután csakugyan elválunk . . . Nem ütik a kést egyszerre szívembe, csak lassan összeszorongatják, összekínozzák . . . Ez is irgalmasság — nem panaszolkodom, — oh de ha ezek elmulnak, ezek az igen kevés, igen rövid napok, akkor örökre — örökre elválunk! Istenem! azért voltam-e kevés ideig boldog, hogy örökre boldogtalan legyek?

XLIX.

Fanni báró L—néhez.

Fenyegető veszedelme elválásunknak felvert bátor szunyadozásunkból . . . Eddig, mint a boldog gyermekek, nem is gondoltuk lehetőségét annak, hogy elválaszszon bennünket valamely történet. Minden gondjainkat eloszlatta egy látás, egy tekintet . . . a boldog jelenvaló nem is engedte sejdítenünk a lehető boldogtalan jövendőt . . . Ez a merész gondatlanság elenyészett; irtóztató ábrázatjai a következő időknek elszélesztették szép álmainkat. Látjuk. bizonyosan látjuk mindketten azt a szerencsétlen kénytelenséget, hogy egymást elhagyjuk . . . Köny és siralommá változott a mosolygás, a tréfa gyötrelemmé . . . Nem lehetünk együtt soká! minden estve ezzel a gondolattal fekszem le: egy nappal kevesebb a kirendelt idő, melybe vele lehetsz. — És álmatlan töltöm jajjal és zokogással az éjjelt.

Messze, messze van T—ai elrendelésétől és most sírással panaszolta, hogy atyja tábori életre szánta. Kedves remények, melyekkel magamat kecsegtettem és a melyeket könnyenhívő szerelmem oly mohón elfogadott, nem — nem látom én soha teljesedésöket!

Oh mely kevéssel megelégednék én! egy csendes telek, melynek termése mezei asztalomnak szolgálna, egy alacsony házacska, a mely

engem és őt befedné, elég volna nekem, csak övele élhetnék. Minek nekem bőség, a ki pazarolni nem tudok; minek fény és cifra, a ki az előtt mindig futottam! . . . Másként akarja az ég! így a mint ő van, rendes állapot és jövedelem nélkül, soha sem remélhetjük szüleink megegyezésöket . . .

Azt mondja ő: hogy az ő atyja oly jó! hogy őtet szereti; fogja őtet kérni megegyezéseért, és ha azt megnyeri, azután az enyimektől is fogja azt kinyerni igyekezni . . .

Oh hiszem én, hogy ő engem szeret . . . de mégis borzasztó érzelések fojtogatják mellemet. Úgy látszik az a nap, a mely minket elválaszt, mint a mely el fog választani életemtől. Barátném! örökké boldogtalan lesz

Fannid.

L.

Fanni báró L—néhez.

Hazulról, febr.

Sirass engem szerelmes barátném! az én örömeim eltemettettek. Itt vagyok egyedül, elhagyatva, magam kínzásainak és síralmimnak kitéve . . .

Oh az estve, az éjjel, mely elválásunk reggelét megelőzte, mint a haldoklók bús éjjele, rettenetes volt. Az a nyájas ház, a melyben a barátságos szívesség, a szokás és a boldogság otthonivá tettek, a melynek ölében éltem egyedül boldog napokat, mint szomorított most! minden szeglet, minden házieszköz kedves emlékezeteket ébreszt fel. Mindeniket által kívántam volna ölelni — sokra közülök reá borúltam és keservesen sírtam felettök.

A cseléd, a mely annyira szeretett és minden kívánságimat szememből eltalálta — ha reám nézett, szomorú lett, nehezen vesztett el — és ez az együgyű, egyenes szeretet nehéz könyeket nyomott ki szememből. Itt engem minden szeretett — ott majd minden kínoz és gyötör . . .

Övele — féltem összetalálkozni. Ő is magát előlem elrejtette. A hóval beterített kertben bolyongott, magánkívül és közel a kétségbeeséshez. Bezárkoztam és vígasztalás nélkül ágyamban fetrengettem; a sok síralomtól kiveresült szemeimből a könyek kiapadtak.

Így ért az estve. Besötétedett már, én bús merevedésemben így feküdtem, a midőn kopogás esett ajtómon és T—ai megszólalt; szava, mely elgyengült és olyan volt, mint a hosszas betegségből felkölté, áthasította szívemet. Felnyitottam az ajtót, belépett, némán dőlt egy székre és keservesen zokogott. A gyertyánál, melyet épen behoztak, egymást meglátván, mindketten visszahökkentünk. Halvány orcája, a sírástól felpüffedt szemei, egész formája szánakozást indított . . . Én kezemet törtem és magamon kívül voltam.

„Ne gyötörd magad egyetlenem!“ — elkezdé és vígasztalást akart adni, ő a ki maga is a nélkül szűkölködött. — „Irgalmas az ég, boldoggá teszi szerelmünket . . . Légy — hozzám — hív!“

Nyakára borúltam, egymás könyei közé elegyedtek könyeink, és tőle elszakadni nem tudtam . . .

Miért — oh miért nem halhatok itt meg! itt a te öleléseid között . . . Erőtlen lettem, minden tetemem elesett. Torkomat, mint a fojtó méreg, elállotta; mellem elszorúlt és a levegő után

kapdostam . . . egyszerre minden eltünt elölem és megamról semmit sem tudtam.

Egy ágyon eszméltem fel, melyet körül állott ez a kedves háznép és éleszgetett. T—ai mint a megtestesült kétségbeesés összekulcsolt karokkal ágyam lábánál állott . . .

„Fanni az istenért jöjj magadhoz. Ne engedd magad annyira elragadni a fájdalomtól . . .“ Így kiáltozott Teréz — és kiküldte T—ait, a kit többé látnom nem engedtek ezek a kegyetlen szánakozók . . . Végre az erőtlenség elszunnyasztott. Zavartak voltak álmaim, magamat láttam árnyékká változva, halotti köntösben, néha T—ait ölelései alól elhúzni tetszettek irtóztató képek és félrevonúlt ábrázatok, — minden szempillantásban felrezzentem.

A reggel — ez a keservek reggele, elérkezett. Sűrű, tömérdek köd nyomta a földet, a lehellet nehéz volt, mint a fojtogató fájdalom lehellete. Gyászolt még a természet is két szerető szív elszakadásán. Oh reggel! illettél te ezen elválás napjához.

Magamon kívül voltam és így érkeztem meg anyám házánál, a hol minden szem, amely reám nézett, csúfolódó, volt, vagy — annak látszott. Leszállani a kocsiról alig tudtam, annyira el voltam erőtlenedve.

„Nézd a megszomorodott lelket! Nem szégyenled annyira kimutatni azt, amit titkolnod kellene. A kedves bánt úgy-e? szép vagy — —“ Ily köszöntésekkel fogadott az anyám, és gúnyoló nevetése testvéreimnek követte.

Tántorogva, lerogyó lépésekkel mentem szobámba és betegségemet alig tudtam elhitetni velök. Még midőn ágyamban feküdtem is, és fejem égett, érverésem iszonyú volt, akkor is

dörgő szóval anyám — oh ez az igen kemény anyám — felettem szemrehányásokat mondott és meg nem kímélett.

Távozzatok, távozzatok tőlem édes képzeletek, a melyek csak azért jelentek meg emlékezetemben oly kedves, oly bájoló színben, hogy szívemet emészszétek. Oh édes csendes kis szobácskám, első és forró szeretetemnek temploma! mely elevenen állasz most is képzelődésem előtt. az a tűkör, mely alatt asztalkám állott, az az ablak, a melyen a majorba volt a kinézés és a mely mellett annyit varrogattam és ő mellettem állott — és a melynél én oly sokszor boldog voltam . . . az a kanapé, melyen vele sok órákat töltöttem, — mindezek előttem állnak. Ki nem tudom vetni fejemből ezeket a képeit rövid boldogságomnak és csak annál jobban, annál világosabban látom jelenvaló boldogtalanságomat! Sirass engem szerelmes barátném! az én örömeim eltemettettek.

LI.

Márciusban.

Derül a kikelet. Elevenség és élet terjed mindenfelé tőle. Én bennem az éltető erő napról-napra fogy. Elestek tetemeim, szegény szívemet durva héj borította be . . . Mint repdesett másszor tavasz eljöttére! — a legelső fecske, mely mellettem elcsapongott, a legelső gólya, mely a levegőben evezett, édes andalodásba hozott . . . A pacsirta fennen járó csavargó éneke öröm-hírmondó volt. A rózsabimbó, a kikircs, melyet legelőször megláttam, örvendező kiáltásra fakasztott. Most megrezzent a fecske, a gólya képzelődésem félrevezeti és a messze-

ség, elválás, elreppenés képeit támasztja fel bennem. A pacsirta halálos éneket dalol. A kikircs és a rózsabimbó (így sohajtok) talán a jövő tavaszkor síromon nyílik. — Hová lettél gazdag képzelődésem! a mely akkor is gyönyörködtető valál, midőn édes szomorúsággal árnyékoztál be! kiapadott-e szép folyamod? — vagy ki zavarta meg tiszta kristályodat? — a tavaszi fellegek, melyeket a magasság üregében a szellő renget, bús árnyékot hánynak a csírádzó mezőre és széjjelszaladoznak zöld tábláján... Mint ezek, egy pillanatban, úgy mulik el az én életem is. A mulandóság szomorú képei követnek itt, a hol lábam alatt, fejem felett s körűltem ezer élet ered, és minden új életre felkél.

LII.

Nem találom őtet sehol... Reggel, midőn egész éjjel vele voltam, vele mulattam és szinte az erőtlenedésig vele tépelődtem, szememet felnyitom, és őtet sehol sem találom. —

LIII.

Hiába! nincs más gondolatom csak ő... Bocsáss meg szánakozó isten! midőn téged imádlak, midőn hozzád felnyögni akarok egy kis enyhűlésért, csak egy percenésnyi szabadúlásért — akkor is közbe lép az ő ábrázatja és elragadja, csak *magának*, egyedűl csak *magának* minden érzésimet... Hová, hová visz ez a dühös indúlat? Mikor két-három órát egy helyben mozdúlhatatlanúl űltem, forró képzelődésem az elmult örömeket minden apró környűlállásaival festette, ő előttem áll, egészen úgy mint volt, minden mozdulatja, minden fordulása szemem

előtt van — azonban nekem úgy tetszik, mintha csak a más szobában volna, én felugrom, utána indúlok — és azután látom, hogy magamat megcsaltam és sírok megcsalattatásomon — mikor így emésztem magam; akkor, oh akkor látom, hogy így nem soká viszem...

LIV.

Bezárom számat és nem panaszolkodom. Ne tudja más, hogy én oly szerencsétlen vagyok. A legalacsonyabb parasztleány bír atyjának szívével, éntőlem az is el van ragadva. Hallgatni tudó papiros! te egyedűl zárd magadba könyeimet, melyek reád hullnak atyám keménységéért... Mit vétettem én, hogy az ő szeretetét elvesztettem? Rosz néven veszi. hogy szomorkodom, és minden órában kifacsarja könyeimet... Szilaj és kényeztetett testvéreim gúnyoló győzedelmeskedéssel tapodják fájdalmimat, és ő azt — jóvá nem hagyja, de elszenvedi... Kíméletlen anyám gyönyörködik keserítésemen és ő — istenem! ő tódítja keserveimet... Ha fejemet mellemre vonja a fájdalom, — őtet — őtet hányják szememre. Ha gyengűlésem az ágyba szegez — szerelem betegének csúfolnak!... Oh annak a betege vagyok, az igaz! de annak a a halottja is leszek... Ez a gyenge kéz a szerelem, a koporsóhoz vezet és megszabadít kínzásaiktól...

LV.

Fanni báró L—néhez, B—ra.

Hazulról, márc.

Előre láttam, előre érzettem, hogy így történik. Nem fojthatom magamba, kipanaszlom, ki

kell panaszolnom szégyenvallásomat; megöl, ha magamba zárom! . . . Nem hagytak békét, míg ki nem vonszoltak csendes magánosságomból, a melyben legalább kínjaimon legeltettem meghasadt szívemet. Kirángattak az emberek közé és még gyógyíthatatlanabbá tették sebemet.

A szomszéd városkába bementek, hogy unalmukat rövidítsék. Házallottunk egész délután, én is velők csavarogtam. Tudod mennyi itt a nemes ház, mindenikhez be kellett egy kicsinyt kukkani. **né, ünnepnap lévén, összehívta a fél várost és vacsorát adott, minket is megtartóztatott. Én nem akartam okot adni gonosz örömöknek, hogy ne hizlalják magokat szomorúságomon, összeszedtem erőmet, hogy azt palástoljam, hol egygyel, hol mással beszéltem . . . Hideg és hátráló volt mindenkinek viselete.

Esméred **nét, a ki oly híres ájtatosságáról. Itt volt ő is két gyáva leányival. Őbeléjök is belebotlottam. Édes asszonyanyjok lakodalmi köntöse volt rájok szabva és mint a karóba húzottak mozdúlni sem mertek, mert minden szempillantásban várhatták édes asszonyanyjok jobbító, komor tekintetét. Alig kezdek velek egy két szót szólani, láttam, integet a tisztes matrona — én azt nem értettem, és azok zavarodva voltak s még merőebben tartották magukat. Tovább szólok — és észrevehetőképen láttam, hogy intése azt jelenti, hogy tőlem tartózzanak! . . . Megütődtem rajta és feltettem magamban, hogy abba nem hagyom a beszélgetést. Folytattam tehát és még annál inkább igyekeztem őket belevezetni a csevegésbe, melyet oly örömest tettek volna, ha nem féltek volna a komor tekintetektől . . . Egyszerre, mint a felboszantott furia felugrék édes asszonyanyjok székéről, felénk rohan és mindkét leányát, a kik nagy figyelemmel hallgattak, két anyai taszítással elkergeti mellőlem . . . Megzavarodtam. Nem tudtam mit gondoljak és nem érthettem el, mit akart jelenteni ez a gorombaság! . . . De midőn az egész frequentia ábrázatjain olvastam a sokféle indulatokat, láttam sok sápító anyának jóváhagyó szájfacsarását, soknak kártörűlő örömét, némelynek üres fején a bámészkodást — ekkor kezdett a dolog bántani, ekkor kezdtem látni, mit akart jelenteni az a történet . . . Mintha kést forgattak volna szívemben. Nem tűrhettem és kimentem, elrejtettem magamat és keserves könyeit sírtam a megsértett ártatlanságnak.

„Itt, látod-e, haszna, esméretségednek, gaz leány! egész házam csúfjára vagy . . . Szegény ártatlan testvéreidnek is szerencséjöket összerontod. Lásd szaladnak előled az emberek. Bújj el szemtelen! bújj el! ne is mutasd magad többé az emberek előtt . . .“

Így öntötte reám szitkait az anyám, a ki utánam jött és magánkívűl volt a harag miatt. Minden szó általjárta szívemet, mintha ketté metszették volna . . . Ezt a gyalázatot értem, és még én élek. — Mint a dögletes nyavalyában kínlódótól, úgy futnak-e már énelőlem? Mint a ragadó méreg, olyan-e az én társalkodásom? Mint erkölcstelent, úgy mutassanak-e engem az anyák leányaiknak, engem, a ki a jobb nevelés példája voltam? . . . Ez a szégyenvallás lerontja, tudom, még kevés hátralevő erőmet. Legyen bár! mint vőlegénynek, úgy megyek a halál angyalának elejébe. Hálaadással és öleléssel fogadom el ezt a szabadítót. Nem! nem az a rettentő váz ez, mint a hogy őtet nekünk festik:

egy szép és kedves ifjú, a ki barátságosan általvezet innen a keservek közűl a nyugodalomra.

Miért hallgatsz egykori barátném! hát csakugyan igaz az, hogy a szerencsétlennek nincs barátja? Nálad is igaz az? Lásd édesem, T—ai sem ír. Mióta elváltunk, nem felelt. Hát ő is? — ő is? — lehetetlen — csak egy szót nyugodalmamra kényszerítelek, írj csak egy szót róla és rólad.

LVI.

Ha én az övé lehetnék? — istenem! elérem-e én valaha azt a boldogságot! Ne kísértsetek hasztalan vágyódások! . . . Ő az enyim! a legszebb, a legtökéletesebb ifjú az enyim! Egy tisztes, érdemes férfi az én férjem . . . Ne nyögj, tündérképektől elámított szív! ez a borzadás, a mely hátamot általfújta, ez az a jövendőlő sejdítés, hogy őt örökre elvesztetted . . .

LVII.

Mindennapi estvéli fohászkodásom lett ez: bár ne érném hólnapot. Ez a gondolat kísér ágyamba, és reggel midőn felébredek, szomorkodom azon, hogy fohászkodásom meg nem hallgattatott . . . Jól van! az én órám még el nem érkezett. — Mire vagyok én itt? A sírverem oly híves, oly csendes, oly megnyugtató. A földben a gyötrelmek mind elmúlnak! mikor a fű megnevekedik sírhalmomon, melynek ölébe én elrejteztem, és azt a szél lengeti, ott — vége lesz gyötrelmimnek!

LVIII.

Körűltem minden elváltozott. Hiába éled a fiatalos. Hiába sarjaz a rét; nekem nem kékűlnek többé a domború hegyek, nekem nem csereg a patak, nem virít a rózsabokor . . . Nem lehelnek ezek többé nyugtatást ebbe a széjjelmorzsolt szívbe, nem folynak belőlök többé örömek . . . Oh ártatlan édes örömek! Mikor a természet kebelében feküdtem, mikor azokat hörpölve szívtam jóltevő poharából — édes örömek! oda vagytok! kedves helyem ezután a temetőkert . . . Ott a hol a bodza boltos galyaival egy sírhalmot árnyékoz, ott űlök most legörömestebb és szívszakadva kívánnék oda leszállani, a hol gyökere eltün. —

LIX.

Nem zugolódom! az én mértékem még meg nem tölt. A keserű pohár még ki nincs ürítve . . . Nem! ne muljon az el éntőlem! legyen meg a te akaratod!

LX.

Elfelejteni! . . . Lehet-e elfelejteni? . . . Miért nem tudok én elfelejteni? —

LXI.

Itt — szívem mellett, itt rágja egy féreg . . . Érzem, mint mardossa azt! . . . A halált én magammal hordom! — Szárazak szemeim, mint a mező az aszály idején! orcám sárga, mint az érett kalász. Érlelődöm én is a betakarításra. Lehullott testem, mint a megszedett szőlőtő. Közel van a lemetszés ideje. — Legyen meg a te akaratod . . .

LXII.

Miért költöttek fel álmomból? Oly csendesen aludtam és szunyadozásomban a legszebb álmok

lézengettek előttem. Oh miért vertek fel? . . . De mi az, hogy tollamat nem foghatom? Miért nem volt ez a jó álom megnyugtató? miért reszketek? . . . Azt mondták, hogy egész éjjel a forróhideg kínzott, és én — oly jól aludtam, hogy tépelődtem és vigyázóim kezökből kiragadtam magamat — és én mégis oly jól aludtam . . . Az én oszlatásom közelget . . .

LXIII.

Utoljára teszem reád, titkaim meghittje! sorvadó kezeimet — és csak azért, hogy vele szóljak . . . Egyetlenem! midőn ezek a jegyzelékek kezeidbe jutnak, akkor már engem a híves föld takar . . . Bepecsételve hagyom neked azokat a könyeket, a melyeket ide hullattam, ezeket a gyötrelmeket, melyeket ide kiöntöttem . . . és neked hagyom azokat. Érted szenvedtem azokat . . . Nem szemrevetésűl mondom azt! sírom széléről mondom, hogy örömest szenvedtem . . . Azzal a gondolattal szállok le csendességem boltjába, hogy hív voltál . . . és ha az nem voltál — én megbocsátok . . . Ott, a hová én megyek, nincs haragtartás! Ott majd összetalálkozunk, és ott majd — bátran szerethetünk.

E könyv 250 számozott példányban, mint a harmadik amatör Tevan-kiadás 1916-ban készült Tevan Adolf könyvnyomdájában Békéscsabán.

A cimlap és könyvdiszek régi motivumok felhasználásával készitett fametszetek.

238. szám.

MÚZEUM KÖNYVTÁRA

45.006